

PAPER DETAILS

TITLE: FATF Uyum Kriterleri Baglaminda Türkiye'de Para Aklama ve Terörün Finansmani Sorunu

AUTHORS: Mustafa Arslan,Bülent Atasever

PAGES: 20-44

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3618676>

FATF Uyum Kriterleri Bağlamında Türkiye’de Para Aklama ve Terörün Finansmanı Sorunu

Money Laundering and Terrorist Financing Problem in Turkey in the Context of FATF Compliance Criteria

Mustafa ARSLAN¹
Bülent ATASEVER²

Journal of Civilization Studies
Volume 8, Issue 2, pp. 20-44
2023

DOI: 10.52539/mad.1409500

Received: 25 December 2023

Accepted: 31 December 2023

© The Author(s) 2023

For reprints and permissions:

<https://dergipark.org.tr/pub/mad>

Özet

Gerek yarattığı sonuçlarla başlı başına bir suç olması ve gerekse genellikle organize suç eylemlerinin devamı olarak ikincil suç olması nedeniyle para aklama eylemleri özellikle kırılgan ekonomiler olmak üzere, insanlık için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Bu durum para aklamayı gerek uluslararası ve ulusüstü kuruluşların ve gerekse ulus devletlerin hedefi haline getirmiştir. Bu bağlamda para aklamayı önlemeye dönük pek çok politika geliştirilmiş ve uygulanmaktadır. FATF para aklamayı mücadelede öncül ve etkin bir uluslararası kurum olarak görülmektedir. FATF’nin 2021 yılında yayımlanmış olduğu raporda Türkiye’yi gri listeye alarak, para aklama konusunda olmaması gereken bir noktaya geldiğini ortaya koymuştur. Bu araştırmada, betimsel bir yaklaşımla, FATF-2021 Türkiye Raporu üzerinden Türkiye’nin para aklamayı mücadele politikası ve ortaya koyduğu sonuçlara açıklık getirilmiştir. Araştırma, kavramsal çerçevenin çizilmesi sonrasında, FATF tarafından Türkiye hakkında 2021 ve sonrasında yayımlanan raporların betimsel analizi ile sınırlı tutulmuştur. Araştırma sonucunda Türkiye’nin BMGK’nın terörün finansmanı ile mücadeleye ve İran’a yönelik yaptırımlara ilişkin kararlarını geciktirerek uyguladığı; nükleer madde kaçakçılığının finansmanı, sivil toplum kuruluşlarının mali denetimi, kamusal nüfuz sahibi kimselerin denetim ve kontrolü, para aklama ve terörün finansmanı alanlarında yeni teknolojilere dönük tedbirlerin geliştirilmesi, iç mali denetim sisteminin etkinleştirilmesi, bankaların dışında kalan finansal işletmeler ile meslek uzmanlarının yükümlülüklerinin belirlenmesi, tüzel kişiliklerin mali kayıtlarının şeffaflaştırılması, risk bazlı mali denetim sisteminin oluşturulması, mali yaptırımlara caydırıcı nitelik kazandırılması hususlarında FATF kriterleriyle uyumsuzluk yaşadığı bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Para Aklama, Terörün Finansmanı, Türkiye, FATF, Gri Liste

Abstract

Money laundering acts pose a significant threat to humanity, especially fragile economies, both because it is a crime in itself with the consequences it creates and because it is generally a secondary crime as a continuation of organized crime activities. This situation has made money laundering a target of both international and supranational organizations and nation states. In this context, many policies to prevent money laundering have been developed and implemented. FATF is considered a leading and effective international institution in the fight against money laundering. The report published by FATF in 2021 put Turkey on the gray list and revealed that it has reached a point where it should not be regarding money laundering. In this research, with a descriptive approach, Turkey’s anti-money laundering policy and its results were clarified through the FATF-2021 Turkey Report. After drawing the conceptual framework, the research was limited to the descriptive analysis of the reports published by FATF about Turkey in 2021 and later. As a result of the research, it was determined that Turkey implemented the UNSC’s decisions regarding the fight against the financing of terrorism and sanctions against Iran by delaying them; and also shows some incompatibility with FATF criteria in terms of financing of nuclear material smuggling, financial auditing of non-governmental organizations, auditing and control of politically exposed persons, developing measures for new technologies in the fields of money laundering and financing of terrorism, activating the internal financial audit system, determining the liabilities of financial enterprises other than banks and professional experts, legal entities, transparency of financial records of nongovernmental organizations, establishing a risk-based financial audit system, and providing a deterrent nature to financial sanctions.

Key Words: Money Laundering, Financing of Terrorism, Türkiye, FATF, Gray List

¹ Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, e-mail: m.arslan@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3259-1012

² Güvenlik ve Terörizm Uzmanı, Birleşmiş Milletler, e-mail: bulentatasever@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4737-7943

GİRİŞ

Para aklama (PA), uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve ticareti, petrol ürünleri kaçakçılığı gibi organize suç eylemlerinin devamı niteliğinde olan kendisi de aynı zamanda başlı başına suç olarak düzenlenen bir eylemdir. Suç örgütleri, yasa dışı mal ve hizmetler ile yasal eylem ve hizmetleri yasadışı yollardan sunarak elde ettikleri büyük hacimli gelirleri yasal piyasalara entegre etme gayretindedirler. Belirli bir süreci takip ederek gerçekleştirdikleri eylemlerinin son basamağı, elde edilen geliri yasal piyasalara sokarak alım gücü kazandırmak olan aklama basamağıdır. Günümüzde, para taşıyıcıları/aklayıcılar bu bağlamda önemli bir rol oynamaktadır. Bu kişiler, suç örgütleri için bilerek veya bilmeyerek PA aracı görevi görürler. Bu çerçevede kara para ve PA olguları uluslararası arenada mali suçlar olarak algılanmakta ve kabul görmektedir.

Faaliyetlerini gürültü çıkarmadan büyük bir sessizlik ve gizlilik içinde, devlet kurumlarından uzak şekilde yürüten suç örgütlerinin yasal kurumlara yaklaşmak durumunda kaldıkları ve buna bağlı olarak da yakalanma olasılıklarının yüksek olduğu en riskli aşama, suç gelirlerinin aklanması aşamasıdır. Bu aşamada yolsuzluk, aracı kullanma, profesyonel meslek mensuplarından faydalanma, nakit akışının döndüğü piyasalara yatırım yapmak gibi tespit edilmelerini ve kendileriyle söz konusu suç geliri arasındaki bağı kamufle edecek araçlar kullanırlar. Bu noktada fiyat dalgalanmalarının fazlaca yaşandığı lokanta, bar, gece kulübü ve kafeterya işletmeleri; nakit girdi-çıkış kontrollerinin yapılmasının olanaklı olmadığı oto galeri, otopark işletmeleri ve emlak ofisleri, yasal kumarhaneler; büyük nakit akışlarının döndüğü spor kulübü ve kamu ihaleleri söz konusu paranın aklanmasında aklayıcıların eylem alanlarıdır.

Hükümetin ekonomi ve para politikası geliştirmesini engelleme veya sekteye uğratma riski yaratan ve yasal küresel ticareti tehdit eden PA olgusuna yönelik uluslararası ve ulusüstü örgütler yanında ulus devletlerin de bir takım önleyici tedbirleri hata geçirme gayreti içinde oldukları görülmektedir. Belirlediği 40 ilkesi, 39 üye ülke, 200 iş ortağı ve küresel düzeyde PA faaliyetleriyle mücadeledeki lider konumuyla Finansal Eylem Görev Gücü (FATF) etkin bir gözetim ve denetim sunmaktadır. IMF ve Dünya Bankası'nın da üyeleri arasında olduğu FATF her yıl üç toplantı düzenler ve gri ve siyah listeleri revize eder. Üye ülkeler FATF ilkelerini ihlal etmeyi tekrarlamaları durumunda bu listelere dahil edilirler. Yolsuzlukla ve PA'yla mücadele konusunda tedbirlerin yetersiz olduğu anlamına gelen bu listelerde yer alan ülkeler yabancı yatırımlar ve mali yardımlardan mahrum kalırlar.

Türkiye FATF'ye 1992 yılında üye olmuştur. Halihazırda 12 Tavsiyeye tam, 22 Tavsiyeye büyük ölçüde, 4 Tavsiyeye kısmen uymakta ancak 2 Tavsiyeye ise uymamaktadır. 2018 yılında Ulusal Risk Raporunu oluşturan Türkiye FATF ile 2019'da karşılıklı değerlendirmesini yapmış 2021'de Takip Raporu hazırlanarak gri listeye alınmıştır. Özellikle son dönemde kamuoyunun gündemini meşgul eden sosyal medya fenomenlerine yönelik başlatılan işlemler, bazı banka yetkilileri tarafından, resmi kayıt altına alınmadan oluşturulan fonlar aracılığıyla gerçekleştirilen ve yargıya yansıyan finansal işlemler, Türkiye'nin gerek kamu harcamaları ve gerekse bankacılık ve finans piyasalarındaki kaynak hareketliliğinin kontrol altına alınmasına yönelik politikalarını yeniden gözden geçirmesi gerektiğini göstermiştir.

Buradan hareketle bu araştırmada Türkiye'nin uyguladığı mali ve finansal kontrol politikalarının genel bir değerlendirmesi, Türkiye'yi gri listeye girmeye götüren faktörler ve ortaya çıkan sonuçlara açıklık getirmek amaçlanmıştır. Detaylı bir kavramsal çerçeve çizilmesi sonrasında Türkiye'de PA ve yasadışı finans araçlarının hareketini düzenleyen mevzuat hükümleri ve uygulamalara değinilerek çalışma tamamlanmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kara para, Terörün Finansmanı (TF), Para Aklama (PA), kayıt dışı ekonomi, gölge ekonomi, paralel ekonomi gibi kavramlar literatürde sıklıkla karşılaşılan ve zaman zaman hatalı biçimde birbirlerinin yerine kullanılan kavramlardır. Araştırmada öncelikle bu kavramlara açıklık getirilerek kendi için ifade birliği oluşturmak hedeflenmektedir.

1.1. Kara para

PA terimi ilk kez 1973'te Watergate Skandalı sırasında kullanılmış olması nedeniyle orijinal bir hukuki tanım olmayıp yasa dışı varlıkların yasal varlıklara dönüştürülmesi sürecini anlatan günlük dilde bir açıklamadır (Schneider ve Windischbauer, 2008: 392). Kara para kavramına yönelik iki tartışmalı kabul

vardır. İlk ve dar kapsamlı yaklaşıma göre ulusal veya uluslararası hukuk normları tarafından suç olarak düzenlenen ve yasaklanan eylemler neticesinde elde edilen her tür gelir kara para olarak kabul edilirken ikinci ve geniş kapsamlı yaklaşım, yasaklanmamış eylemleri normlara aykırı biçimde işlemek neticesinde elde edilen gelirlerin de kara para statüsüne sokulması gerektiğini iddia eder. Schneider ve Windischbauer (2008: 390) ilk yaklaşımı yeraltı ekonomisi kavramıyla, ikinci yaklaşımı ise gölge ekonomi kavramıyla ele alır ve bu ikisinin aynı şeyi ifade etmediğinin vurgular. Araştırmaya göre, gölge ekonomi yasal alanlarda yürütülen faaliyetlerden elde edilen ancak kayıt altına alınmayan ekonomiyi tasvir ederken yeraltı ekonomisi doğrudan kendisi suç teşkil eden eylemlerden elde edilen ve yasal ekonomiye hiçbir katma değer yaratmayan yasadışı ekonomiyi ifade eder. Literatürdeki bu uzlaşmazlık normlarda da karşılık bulmaktadır. Ulusal ve uluslararası hukukta, muhasebe kayıtlarına girmemek gibi yöntemlerle vergi kaçırılarak elde edilen gelirin kara para tanımında yer alıp almayacağı ya da hangi eylemler neticesinde elde edilen gelirin kara para olacağı yönünde net bir sınır çizme noktasında uzlaşmazlık olduğu söylenebilir (Arslan, 2021).

Çelik ve arkadaşlarına göre (2000: 25) söz konusu gelirin kara para olabilmesi için bazı şartları taşınması gereklidir. Bunlar öncelikle işlenmiş bir suçun olması, ikinci olarak gelirin bu suç neticesinde elde edilmiş olması ve son olarak söz konusu bu gelire yasal nitelik kavuşturma amacına yönelik bir fiilin olmasıdır. Schneider ve Windischbauer’e (2008: 394) göre ise doğrudan veya dolaylı olarak cezayı gerektiren bir eylemden doğan veya bu tür bir eylemi gerçekleştirmeye yönelik olan nakit, taşınır değerli maden ve taşlar ile taşınmaz mallar kara para kapsamına girer.

Kara parayı önemli kılan pek çok neden vardır. Öncelikle cirosu oldukça hacimli olup tahminlere göre dünya çapında PA hacmi yıllık 400 milyar dolardan 2,85 trilyon dolara kadar çıkmaktadır (Schneider ve Windischbauer, 2008: 391). Bu rakamlar PA’yı petrol ve tarım sektöründen sonra en büyük üçüncü sektör haline getirmektedir (Baity, 2000). İkinci olarak, kara para kazanç maksimizasyonundan çok kontrol ve denetim risk minimizasyonu mantığıyla hareket eder. Bu durumda, astronomik seviyelerde bulunan kara para, ulusal ve uluslararası ekonomi politikaları oluşturulmasını engellemektedir. Yüksek hacimlerdeki anlık para giriş çıkışları ekonomik istikrarı bozar (Özsoylu, 1999; Arslan, 2020), döviz rezervlerini eritir, enflasyonu yükseltir, vergi gelirini azaltır, yatırımları engeller, gelir düzeyini düşürür, serbest piyasayı baltalar ve büyümeyi engeller (Baker ve Dawson, 2003: 3). Britanya Dışişleri Dairesi de aklanan kara paranın ulusal ve uluslararası ekonomilere verebileceği zarara dikkat çekerek ortaya çıkarabileceği ekonomik krize değinmiştir (Davis vd., 2001: 4).

Bu bağlamda kara para hem ulusal hem de uluslararası kuruluşların hedefi haline gelmiştir. PA’nın suç sayılması ve kara paranın müsadere konularını odak noktasına alan Strasbourg Konvansiyonu 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Viyana Konvansiyonu’nun bazı sorunlara değinmemesinden veya çözümünün taraflar arasındaki ikili veya çoklu anlaşmalara bırakılmasından kaynaklı eksik kalan yönlerini gidermek amacı güdülen sözleşmede, suç gelirlerinin önlenmesi için daha sıkı yükümlülüklerin yerinde olacağı, kara paranın kaynağını uyuşturucu gelirleriyle sınırlandırmanın diğer önemli suç gelirlerinin göz ardı edilmesine neden olacağı ileri sürülerek genişletilmesinin yerinde olacağı kanaatine varılmıştır. Bu doğrultuda tüm suç türlerinden elde edilen gelirler kara para tanımı kapsamında ele alınmıştır. Suçtan elde edilen geliri bilerek aklamak doğrudan suç olarak düzenlenmiştir (Üney, 2009). 2000 yılında Birleşmiş Milletler tarafından imzaya açılan Sınır Aşan suçlarla Mücadele Sözleşmesi (SASMUS) PA için de ciddi düzenlemeler getirmiştir. SASMUS imzacı ülkelerden bankalara ve diğer mali kurumlara yönelik düzenlemeler getirmesi, kara para önleniminin tespit edilmesi ve engellenmesi, şüpheli para hareketlerinin kaydı ve takip edilmesi, idari ve hukuki düzenlemelerin yapılması, ulusal ve uluslararası bilgi alışverişi ve eşgüdümün sağlanması ve mali istihbarat kurumu oluşturulması konularında üzerlerine düşen görevleri yapmaya yönelik düzenlemeler getirmiştir. PA eylemi yolsuzluk suçlarıyla da ilişkilendirilmiş olup BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi, bu olguya ve yolsuzluk suçları sonucunda elde edilen aklanmış paraya karşı kapsamlı ve sistemli bir mücadele verilmesi ihtiyacını vurgulamaktadır (Rusanov ve Pudovochkin, 2021).

1.2. Terörün Finansmanı

Terör örgütlerinin Soğuk Savaş sonrasında sponsor devlet desteklerini büyük oranda yitirmeleri ve 11 Eylül saldırıları sonrasında başta ABD olmak üzere Batılı devletlerin terörle mücadelede terörün finans kaynaklarını hedef alacaklarına yönelik söylem ve politikaları, onları devlet desteğinden mahrum ederek, kendi finansmanların sağlamaya zorlamıştır. Bu durum terör örgütlerini yasadışı mal ve hizmetlere yönlendirirken literatüre TF kavramını sokmuştur. PA ile TF esasen zıt yönlü bir mantık içerisinde hareket

ederler. PA suç kaynaklı paranın kaynağı olan suçla bağıni kopararak ona meşruiyet kazandırmayı amaçlarken, TF meşru veya gayri meşru yollardan elde edilen gelirlerin suç faaliyetinde kullanılmasını ifade eder (UNODC, 2023). TF'ye yönelik geleneksel yaklaşım, terörist grupların eylemlerinin yaklaşık %45'inin finans kaynağının uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile fidye için adam kaçırma gibi suç teşkil eden eylemler olduğunu savunur. Güncel yaklaşım ise suç gelirlerinin TF'nda kullanılmasına dönük tespitlere bağlı olarak başlatılan takip ve operasyonların terör örgütlerini kaynağı meşru olan temiz parayla eylem yapmaya ve böylece takip, tespit ve yakalanma riskinden korunmaya sevk ettiğini ileri sürer. Böylece, TF'nin kaynağı gizlenmekte, bu kaynağa meşruluk görünümü kazandırılmakta, para ile terör eylemleri arasındaki bağ ve mantıksal bağlantılar koparılmaktadır. Bu durum terörün önlenmesi politikasını engellemekte; terör eylemleri ile para toplama faaliyetlerini etkin kılmaktadır (Rusanov ve Pudovochkin, 2021).

TF ve suç gelirlerinin aklanması arasındaki bağ devletler ve uluslararası kuruluşlarca da kabul edilmiş olup mücadeleye dönük tedbirler genellikle birlikte ele alınır. Bu durum uluslararası hukuk düzenlemelerinde ve hukuk literatüründe de vurgulanmaktadır (Hayes, 2012; Rusanov ve Pudovochkin, 2021). Örneğin Suç Gelirlerinin Aklanması, Tespit Edilmesi ve Müsaderesi ve Terörizmin Finansmanı Hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesi PA'nın iki yönüne vurgu yapar. Birincisi suç olaylarından elde edilen gelirlerin aklanması, ikincisi ise aklanan paralara yatırım yaparak daha fazla terör faaliyetine olanak sunmasıdır.

Türk ulusal mevzuatında ise TF eylemi 6415 sayılı kanunla düzenlenmiş olup buna göre aynı kanunun 3. maddesinde¹ suç olarak düzenlenen fiillerin gerçekleştirilmesinde tümüyle veya kısmen kullanılması amacıyla veya kullanılacağını bilerek ve isteyerek belli bir fiille ilişkilendirilmeden dahi bir teröriste veya terör örgütlerine fon sağlamak veya toplamak... olarak tasvir edilmiş olup eylemin cezalandırılması için toplanan fonun bir suç eyleminde kullanılmış olması şartı aranmamıştır.

1.3. Para Aklama

1930'larda Amerikan organize suç gruplarınca vergi kaçırma ve PA amacıyla kurulan çamaşırhaneler ile başlayan PA olgusu ismini buradan almıştır. Kavram 1970'lerde Watergate Skandalı ile farklı bir boyut kazanmış ve uluslararası yasadışı uyuşturucu ve silah temini ile takasının, PA çerçevesinde küresel finans dinamiklerini elinde tutan ülkelerce nasıl maniple edildiğini ortaya koymuştur (Rosenbaum, 1974). Uzun yıllar suç olarak kabul görmeyen eylem, ilk kez 1986 yılında ABD'de suç olarak düzenlenirken, örneğin Suudi Arabistan'da suç olarak düzenlenmesi ancak 2003 yılında gerçekleşti (Odeh, 2010).

PA, suçlular tarafından, yeraltı dünyasındaki yağmacı rakiplerin veya kolluk kuvvetlerinin müdahalesi olmaksızın "temizlenmiş" paralarının tadını çıkarmak amacıyla, haksız kazançların kaynağını gizlemek için kullanılan bir araçtır (Simser, 2013: 41). PA yasadışı yollardan elde edilen parayı alan kişilerin, kendi kimliklerini gizleyerek bu parayı yasal gelirlere dönüştürme sürecidir (Boorman ve Ingves, 2001). Amaç söz konusu yasadışı gelirin kökenlerini (Schott, 2006) ve mülkiyetini (Drage, 1992) gizlemektir. Böylece suç gelirlerine meşruiyet kazandırılmış olur (Alldridge, 2003). Dönüştürme eyleminde paranın ciddi bir suçtan kaynaklandığı bilinir dönüştürülerek temizlenmesi sağlanır (Sherman, 1993). PA süreci, suç geliri üzerinde bir örtü oluşturarak, bu gelirlerin kaynağını ve mülkiyetini değiştirerek meşruiyet kazandırır (Rider, 2006). Araştırmacıya göre PA suçtan elde edilen gelirin gizlenmesi işlevi görerek

¹ Bu suçlar genel hatlarıyla; Bir halkı korkutmak veya sindirmek ya da bir hükûmeti veya uluslararası kuruluşu herhangi bir eylemi gerçekleştirmeye veya gerçekleştirmekten kaçınmaya zorlamak amacıyla, kasten öldürme veya ağır yaralama fiilleri; 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında terör suçu olarak kabul edilen fiiller; Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme; Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme; Diploması Ajanları da Dahil Olmak Üzere Uluslararası Korunmaya Sahip Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme; Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme; Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşme; Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme; Munzam, Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet Veren Havaalanlarında Kanun Dışı Şiddet Olaylarının Önlenmesine İlişkin Protokol; Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme; Kıta Sahanelerinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokol; Terörist Bombalamalarının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşmelerde yasaklanan ve suç olarak düzenlenen fiillerdir.

suçlulara kazanımlar sunarken diğer taraftan suç eylemlerini cazip kılarak suçu teşvik etkisi de yaratır (Rider, 2006). Rider (1996) aklama işlemlerinin yalnızca kirli parayı temize akıtmak için değil aynı zamanda parayı ve hizmet istihbaratını ve güvenlik ağlarını gizlemek için tasarlandığını ve PA dünyasının pratik gerçekliğini daha iyi yansıttığını vurgular.

PA’yı devletlerin ve uluslararası kuruluşların gündemine taşıyan husus, sahip olduğu hacim ve buna bağlı olarak yarattığı tehdittir. IMF uzmanlarının tahminlerine göre, her yıl dünya gayri safi yurt içi hasılasının %2-3’ü aklanmaktadır ve bu miktar yıllık 2,2 trilyon ABD dolarına karşılık gelmektedir. UNODC kayıtlarına göre ise bu rakam %2-5’i arasındadır ve 715 milyar ile 1.87 trilyon Euro arasında bir miktara karşılık gelmektedir (EUROPOL, 2023). Bu büyüklükteki bir paranın dünya geneline yayılması, birçok ülkenin finansal sistemlerinin enfekte olmasına, para politikalarında istikrarsızlığa, uluslararası ticaretin karmaşıklaşmasına yol açmaktadır (Bosworth-Davies, 2007). Özellikle küçük boyutlu pazarları ve kırılgan mali sistemleri olan gelişmekte olan ülkeler için ekonomik, mali, toplumsal ve güvenliğe dair pek çok olumsuzluk yaratır (Schott, 2006). Varlık ve emtia fiyatlarını bozar. Beklenen getiri oranları yerine tespitten kaçınma mantığıyla hareket ettiği için verimsizdir. Finansal piyasaların etkin işleyişini olumsuz yönde etkiler ve piyasaları istikrarsızlaştırır (Alldridge, 2003; Quirk, 1996). Meşru fonların içine sızarak, kaynakların yanlış tahsisine ve gelir dağılımında adaletsizliğe neden olur (Schott, 2006). Beklenmeyen mali akışlar yaratarak temel makroekonomik göstergeleri olumsuz etkiler (Quirk, 1996). Cennet olarak görülen devletlerin dış yardım almalarını ve yabancı yatırımcı çekmelerini engeller (Alldridge, 2003; Nair, 2007; Schott, 2006). Böylece, ekonominin uzun vadeli büyümesini bozar (Nair, 2007: 353). Cennet olarak kabul edilen devletlerde faaliyet yürüten şirketleri ekstra incelemeyle karşı karşıya bırakarak, geciktirilmelerine ve hatta men edilmelerine neden olur (Schott, 2006). Kasten veya bilmeyerek PA suçuna bulaşan küresel işletmeleri ise itibar yitirme riskiyle karşı karşıya bırakır (Ridley, 2015: 294).

Bir diğer husus ise PA’nın diğer suç türleriyle olan ilişkisidir. Her şeyden önce kara PA’yla mücadelenin temel gerekçesi, insanların suçtan kazanç elde etmelerine izin verilmemesinin bir gereklilik olmasıdır (Alldridge, 2003). Kara paranın kaynağı büyük oranda uyuşturucu madde ticaretidir (Bosworth-Davies, 2007: 193). Teorik çalışmalarda da PA fiilinin dolandırıcılık, uyuşturucu kaçakçılığı, gasp, yasa dışı girişimcilik, hırsızlık ve diğer bir dizi ekonomik suçlarla olan ilişkisine vurgu yapılmaktadır (Rusanov ve Pudovochkin, 2021). Bu açıdan bakıldığında PA tamamlayıcı bir suç olup her suç türünün sonunda mutlaka ifa edilmesi gereken bir süreçtir (Arslan, 2021). Öncül bir suç eyleminin tamamlayıcısı olma niteliği PA’ya, faillerin değişen koşullara etkin bir şekilde uyum sağladığı esnek ama dinamik bir kriminalist yapı kazandırır. Bu yapısı onu evrensel olarak tanımlanması, tasvir edilmesi soruşturulması zor olan bir fenomen haline getirir (Leong, 2007).

Yarattığı tehditler PA’ya yönelik uluslararası toplumu ve devletleri mücadeleye sevk etmiştir. PA faaliyetlerini önlemeye, tespit etmeye ve bunlarla mücadeleye yönelik tedbirler halihazırda uluslararası, bölgesel ve uzmanlaşmış kuruluşlar tarafından başlatılmıştır. Bunlar arasında kara PA’yla ilgili FATF, Birleşmiş Milletler, IMF, Dünya Bankası ve diğerlerinin yanı sıra Asya/Pasifik (APG) Kara Para Aklama Grubunu da içeren FATF tarzı bölgesel kuruluşlar yer almaktadır. Mevcut bu kurumların yardımıyla, gelişmekte olan ülkeler tarafından üstlenilecek kara PA faaliyetleriyle mücadele için etkili bir çerçeve hazırlanmıştır (Nair, 2007: 362). Bu kapsamda, Narkotik Uyuşturucular ve Psikotrop Maddelerin Yasadışı Ticaretine Karşı BM Sözleşmesi, Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi, BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi bunlardan öne çıkanlardır. Bu sözleşmelerde imzacı taraflardan sözleşmelere dayalı yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlayacak norm düzeni kurmaları ve ulusal yönetim yapılarında revizyona gitmeleri sorumluluğu yüklenmiştir. Bu bağlamda hükümetlerin mücadeleye dönük kurumlar tesis etmesiyle ulusal düzenlemelerde ilerleme kaydedilmesine rağmen bu kurumların etkinliği sorgulanmaktadır. Bunun gerisinde, bankaların PA’ya dönük düzenlemelere uyum konusundaki isteksizliğinden hesap gizliliğinin mahkemelerce katı biçimde uygulanmasına kadar uzanan pek çok faktör vardır (Araujo, 2010: 77).

PA içsel bir değişken olup hükümetin kara PA’yla mücadele konusundaki kararlılığını yansıtan düzenleyici işlemlerinden güçlü biçimde etkilenir. Bu bulgular, PA’yla mücadelede etkinliğin, yetkili kamu otoritelerin, bankaların ve çalışanların ortak çabasına bağlı olduğunu göstermektedir (Araujo, 2010: 77). İyi kurumsal yönetim, etkin yasal çerçeve, yüksek yenilikçilik kapasitesi kara PA faaliyetlerinin yaygınlığını azaltır (Nair, 2007: 364). Kamu otoriteleri adına kolluk güçleri PA’yı bir risk olarak kabullenirken bankacılar birincil kaynağını sorgulamadan kabul edebilecekleri ve kendilerine teşvik

ödeneği getiren ve kurumlarına yatırım sağlayan bir değer olarak görebilirler (Bosworth-Davies, 2007: 196). Halbuki PA'yla mücadelenin başladığı 1980'li yıllardan bu yana, PA'nın önlenmesine ilişkin en önemli uluslararası belgelerde, PA'nın önlenmesi konusunda finansal kurumların önemli bir rol oynaması gerektiği kabul edilmektedir. Bu belgelerin tamamı, finansal kuruluşların müşteri kimlik tespiti, kayıt tutma ve şüpheli işlem bildirimi gibi yükümlülükleri üstlenmesi gerektiğini vurgular (He, 2016: 62). Bunun yanında günümüzde makine öğrenmesinin ve büyük veri analizinin geldiği noktaya bağlı olarak suç geliri ve şüpheli işlem hareketlerini tespit etme ve böylece PA'yı önleme görevini kolaylaştırma konusunda yeni fırsatlar ortaya çıkmıştır (Tai ve Kan, 2019: 379).

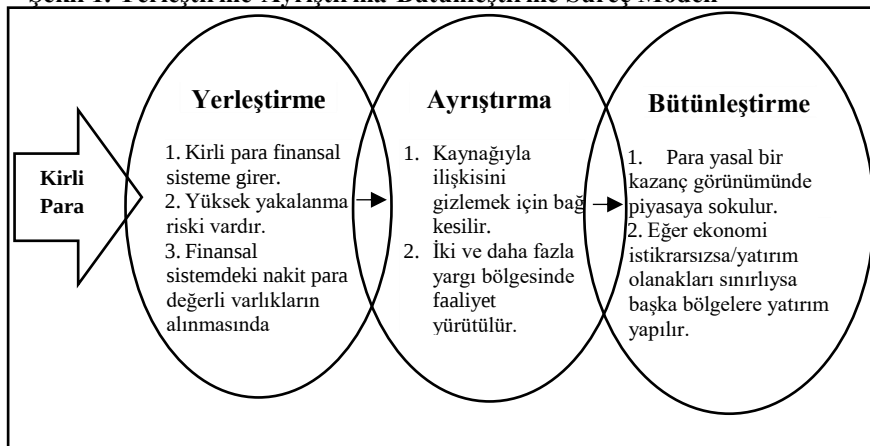
2. PARA AKLAMADA SÜREÇ VE MESAFEYİ ETKİNLEŞTİRME-GİZLEME MODELLERİ

Literatürde PA fiilini açıklamaya dönük iki yaklaşım vardır. Geleneksel ve yaygın kabul gören yaklaşım olan süreç yaklaşımına göre PA üç aşamalı bir süreçte gerçekleşir (Şekil 1); yerleştirme, ayrıştırma ve bütünleştirme (Buchanan 2004). Yerleştirme (placement) aşaması aklayıcılar için kara PA işleminin en zorlu bölümüdür. Çünkü bu aşamada suç geliri ile kara paranın yasadışı kaynağı arasındaki bağ henüz kopmamıştır. Hem fon sahibinin hem de aklayıcının henüz paranın kaynağına ilişkin yasal bir gerekçesi yoktur. Suç gelirinin tespit edilmesinin, yakalanmasının ve el konulmasının en kolay olduğu bu aşamada, paranın kaynağının suç geliri olduğunu ispat etmek diğer aşamalara oranla daha kolaydır (Mohammad ve Tahtamouni, 2022). Yerleştirme aşamasında kara paranın fiziksel olarak yurtdışına götürülmesi; bildirim sınırlarının altında kalan küçük miktarlara bölünerek taşınması; gayrimenkul, lüks araç, mücevher, antika/sanat eserine dönüştürülmesi; hisse senedi, tahvil, çek, veya poliçe gibi finansal araçlara dönüştürülmesi; kumarhane, turizm veya ihracat geliri gibi gösterilebilecek işlemlere dahil edilmesi; finansal kuruluşlar veya çalışanlarıyla işbirliği yapılarak sisteme dahil edilmesi veya suç örgütlerinin sahip olduğu finansal kuruluşlardan nakit formunun değiştirilerek çekilmesi veya transfer edilmesi gibi yöntemler kullanılabilir (MASAK, 2023).

Ayrıştırma (layering) aşamasında ise fonun gerçek kökenlerini gizlemek için çeşitli finansal araçlarla PA'nın bağlantı yolu kesilir (Platt, 2015). Bu adımda amaç, nakit formundan kurtarılan kara parayı yasadışı kaynağından uzaklaştırarak izinin sürülmesini, bulunmasını ve yakalanmasını güçleştirmektir. Sahte şirketler oluşturarak, çok katmanlı yerel veya uluslararası transfer ve dönüşüm işlemleriyle, sahte ve şişirilmiş faturalarla veya uluslararası finansal piyasalarda hisse senetleri veya diğer menkul kıymetlere yatırım yaparak gerçekleştirilir. Kuşku yaratmamak için kara para bu finansal araçlarda kısa vadeli tutulur (AMLUAE, 2023). Ayrıştırma, kırı-ötesi finans merkezlerini kullanarak iki veya daha fazla siyasi otoritenin yetki alanına yayılmalıdır (Buchanan, 2004).

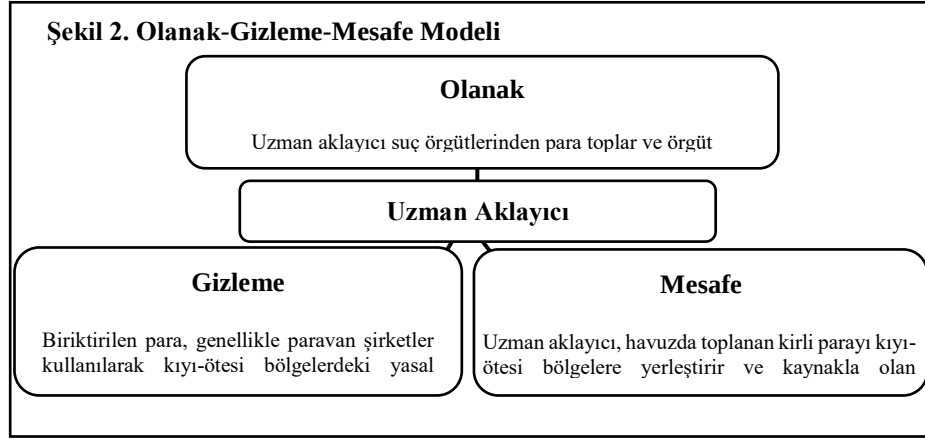
Bütünleştirme (integration) ise son aşama olup kara paranın sahibine dönüş adımıdır. Ayrışmış olan para öncelikle bankacılık sistemi aracılığıyla yasal ekonomiye sokularak yasal kazanç biçimini alır. Arka plandaki suç kaynağından arındırılmış olarak temiz ve risksiz hale dönüşmüştür. Yasal görünüm kazandırılan yasadışı gelir ülkelerin mali sistemlerine sokulmuş ve boy gösterir durumdadır. Paranın kaynağıyla ilgili sorulara artık yanıt vardır ve çoğu zaman bu sorularla karşı karşıya kalınmaz (ADB, 2003).

Şekil 1. Yerleştirme-Ayrıştırma-Bütünleştirme Süreç Modeli

Kaynak: Chelliah ve Prasad, 2016: 3.

İkinci model ise Mesafeyi Etkinleştirme-Gizleme Modeli (Şekil 2) olup süreç modelinin PA’yı açıklamada yetersiz gelmesine yönelik bir eleştiri olarak doğmuştur. Platt (2015) söz konusu modelin bugünün gerçekliğinde kullanışlı olmadığını savunur. Platt’ın modeli, yasal finansal sisteme girmeyen kirli parayı hesaba katar. Bir bankacının resmi hesap açılmamış ve bankaya resmi giriş yapmamış bir parayı bir suç örgütü lehine derlemesi bunun bir örneğidir. Bu uzman, sonrasında bu parayı bir havuzda toplar ve şifrelenmiş, gizli kayıtlar altında kıyı ötesi bölgelere aktarır. Bu modeli öncekinden farklı kılan husus, kirli parayı bir havuzda toplayarak anonimleştirmek ve kaynağıyla olan bağıını ortadan kaldırarak iz takibini önlemektir (Murray, 2016).

Kaynak: Chelliah ve Prasad, 2016: 4.

3. PARA AKLAMA YÖNTEMLERİ

PA olgusunun dinamik ve değişken yapısı, PA’ya dönük yöntemleri de çeşitlendirmektedir. Bu çeşitlilik öncelikle para aklayıcısının gerçek durum ve algılanan risklere karşı bakış açısına göre şekillenen öznel değerlere ve gerçekleştirilen maliyet-fayda analizine dayanır (Leong, 2007). Teknolojik gelişmeler, uluslararası kuruluşların ve devletlerin aldıkları önlemler para aklayıcıları pek çok PA yöntemi geliştirmeye yöneltmiştir. Bu yöntemler ülkeler arasında farklılık gösterebilir.

Para aklayıcıların en sık kullandıkları araç bankacılık kurumudur. Bunun nedenleri finansal kurumların mevduat, kredi, iskonto, döviz, takas ve benzeri birden fazla hizmet sunabilmeleri; küresel ekonomi ve entegre finansal piyasa sayesinde, uluslararası sınırların ötesine fon transferini kolay ve hızlı yapabilmeleri; bankacılık sırrı ilkesinin hemen hemen her ülkede var olmasıdır. Bankacılık kurumlarının mücadele tedbirlerini güçlendirmesiyle, para aklayıcılar gayrimenkul, değerli metal, mücevher, antika satın alma gibi yeni kanallar bulmuştur. Açık artırmalar ve piyango çekilişleri de para aklayıcılar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Bu sektörlerin PA’yla mücadele sorumlulukları henüz yoktur (He, 2010: 17, 20).

3.1. Fiziki Transfer

Suç geliri elde eden suçlular, suç faaliyetlerinden maksimum ekonomik fayda elde etmek ister ve bunun en yaygın ve güvenli yolu, kirli parayı kaynak ülkenin dışında harcamaktır (Stessens, 2004). Nakit kaçakçılığı, suç gelirlerinin gizlice sınır ötesine taşındığı ve daha sonra bir banka kurumuna yatırıldığı, gayrimenkul karşılığında ödendiği veya şirket kurmak için yatırıldığı bir PA yöntemidir. Her ne kadar bazen ileri teknoloji sistemleri veya uzmanları da kapsayan PA türleri giderek artıyor olsa da geleneksel yöntem hâlâ kullanılmaktadır. Bunun nedeni, suç gelirlerinin çoğunlukla nakit olması ve nakit kaçakçılığına yönelik kolluk takibinin güç olmasıdır. Aynı zamanda suç gelirleri ile bunların yasa dışı kökenleri arasındaki bağların kesilmesi veya en azından bulanıklaştırılmasının da etkili bir yoludur (He, 2010: 16).

3.2. Şirinleme (smurfing)

Şirinleme yöntemi kara paranın bir ülke sınırlarından başka bir ülke sınırlarına transferinde kullanılan yöntemdir. Uluslararası düzenlemeler ülkelere ve dolayısıyla bankalar ve finans kurumlarına belirlenen bir miktarın üzerine çıkan fon transferlerini daha detaylı inceleme altına alma yükümlülüğü getirmiştir. Aklayıcılar bu denetimden sıyrılmak için transfer edecekleri parayı belirlenen bu üst limitin altına değerlere karşılık gelecek biçimde bölerler. Bölünen bu para şirinler adı verilen pek çok gerçek veya sahte hesap üzerinden yine pek çok gerçek veya sahte hesaba transfer edilir. Bankacılık işlemi

kullanılmadan yine “şirinler” tarafından fiziki olarak taşımak veya havale yöntemiyle de paranın transferi yapılabilmektedir (ECML, 2021). Transfer sonrasında para hedef ülkeye ulaştığında toplanarak bütünleştirme süreci gerçekleştirilmektedir.

3.3. Parçalama (structuring)

Şirinler yöntemiyle benzer içerikteki bu yöntemde para bu kez pek çok sahte veya gerçek hesaplar arasında değil, sınırlı sayıda hesap üzerinden ve yine belirlenmiş limitin altında kalacak biçimde parçalanmakta ve transfer edilmektedir. Şirinlemede olduğu gibi her durumda çok sayıda kişi bulmak olanaksız olabilir ve bu durumlarda parçalama yöntemi uygulanır. Burada kişi sayısı yerine işlem sayısını artırmak öne çıkmaktadır. Yüksek tutarların yine küçük ve çok sayıdaki işlemle bölünmesiyle kara paranın transferi mümkün hale gelmektedir (Reuter ve Truman, 2004). Hedefe ulaşan para şirinlemede olduğu gibi bütünleştirilir

3.4. Kıyı Ötesi Bankacılık (Off Shore Bankacılık) ve Şirketler

Uluslararası finansal sözleşmelere imza atmamış olan, ağırlıklı olarak okyanusa kıyısı olan ada devletlerinde varlık gösteren bankalar üzerinden paranın yasal piyasalara transferini ifade eder. Serbest bölge bankacılığı denebilecek bu yapıda, yurtdışından gelen kaynağı belirsiz para, mali ve hukuksal bütün avantajlardan faydalanarak, farklı fon, yatırım veya kaynaklara aktarılır. Böylelikle kendi kuralları altında işleyen sistemde herhangi bir tahkikat, iz sürme veya uluslararası dava ve incelemeye konu olmadan para transferleri gerçekleştirilmektedir. Geçmişteki büyük kara PA davalarında sırf PA işleminin gerçekleştirilebilmesi için kıyı ötesi bankalar kurulduğu kayıt altına alınmıştır (Errico ve Musalem 1999). Bu bankalarda gizlilik ilkesine sıkı biçimde riayet edilir. Kıyı bankalarında faiz oranlarının belirlenmesinde geniş özgürlük vardır. Belirli bir likidite veya disponibilitate oranı uygulaması yapılmaz ve munzam karşılık yatırımı gerekmebilir. Vergi alınmaz veya çok düşük seviyelerde alınır. Faiz geliri üzerinden stopaj kesintisi yapılmaz ve yerel bankaların kambiyo sınırlamalarına tabi değildirler (EU, 2017).

Bu kapsamdaki bir diğer uygulamada kıyı ötesi şirketlerdir. Son yıllarda Virgin Adaları, Bahamalar ve Bermuda gibi bölgeler, daha gevşek düzenlemelere sahip, kıyı ötesi yetki alanı adı verilen çeşitli ekonomik bölgeler kurmuştur. Bu alanlarda kayıtlı olan, yatırımcıların bizzat bu bölgelere gitmesine gerek olmayan, işletmeleri dünyanın her yerinde doğrudan yürütülebilen şirketlere kıyı ötesi şirketler denmektedir. Nispeten bağımsız yapısıyla kıyı-ötesi şirket, öncelikle yurtdışında kurulması; farklı yargı bölgelerinde faaliyet yürütmesi, farklı dil, kültür, hukuk ve vergilendirme sistemlerine tabi olması; bu bölgelerde PA soruşturmalarının pek çok engelle karşılaşması; kuruluş gereksinimlerinin az olması ve daha özgürlükçü bir ortamda bulunmaları gibi nedenlerle aklayıcıların beğenisini kazanmaktadır (He, 2010: 26).

3.5. Oto Finans Borç Yöntemi (Loan Back)

Bu yöntemde aklayıcı bir kıyı-ötesi bankaya yatırdığı parayı teminat göstererek hedef ülkede yasal bir bankadan kredi çeker. Krediyi bankaya ödemez kredi veren bankanın teminat gösterilen paraya el koydurarak yurda getirmesiyle kirli para yasal piyasaya aktarılmış olur. Böylelikle hem vergiden kaçmış olur hem de kara para mali sisteme güvenle sokulmuş olur (OECD, 2009). Bu uygulamada hedef ülkedeki yasal bankanın mevzuat ve sözleşmelerden kaynaklı yükümlülüklerini itinayla yerine getirmemesi söz konusudur. Bir finans kuruluşunun kara PA'ya maruz kalmasının en önemli nedeni Basle sözleşmesinin "müşterisini tanı" ilkesine uymamasıdır (Araujo, 2010: 71). Bir finans kurumuna üç farklı biçimde para girişi olur. Birincisi suç kaynağı olduğu hemen belirlenebilen paradır ve taşıdığı yakalanma ve kurumun itibarını zedeleme riski nedeniyle bu paranın hangi nedenle olursa olsun bankaya kabul edilmesi olanaksızdır. İkircikli kökene sahip ikinci tip para ise gri alanda bulunan henüz keşfedilmemiş alanlardan elde edilen gelirleri kapsar. Bu gelirler piyasa manipülasyonu, hisse senedi sabitleme gibi alanlardan elde edilmekte olup suçla bariz bir ilişkisi tespit edilemeyen paradır. Bu parayı alma konusunda bankalar istekli davranırlar. Üçüncü ve son tip ise kültürel olarak kabul edilebilir bir kökene sahip olan ve birçok banka ve finans kurumunda tamamen kabul edilebilir olan paradır. Küresel vergi kaçakçılığı, komisyon ödemeleri, sermaye kaçırma kaynaklı gelirler, döviz kontrol ihlalleri ve siyasi nüfuz sahiplerinin mevduat hesapları bu kapsamdadır (Bosworth-Davies, 2007: 194-202). Banka veya finans kurumları kurumlarına aktarılan paranın kaynağını yeterli düzeyde araştırmadıklarında kasten veya kusurlu olarak PA eyleminin aracısı konumuna gelmektedirler.

3.6. Paravan ve Kabuk Şirketler

Kabuk (shell) şirketi veya paravan şirketler paranın izinin kaybettirilmesi, dikkatleri kişilerin üzerinden ticari bir mecraaya kaydırma işlevi görmeleri, bankalar ve finans kurumlarında kişilerden kimlik beyanı talep edilirken şirketlere daha müsamahakâr davranılması, bazı ülkelerde şirket kurmanın kolay olması, çoğunlukla nakit para ile işlem yapan sektörlerde faaliyet yürütüyor olmaları, farklı para birimleriyle işlem yapıyor olmalarının dikkat çekmemesi gibi nedenlerle PA faaliyetlerinde yoğun biçimde tercih edilmektedirler (He, 2010: 25). Bu şirketler, çoğunlukla sınır ötesinde birkaç yüz Euro’ya kurulabilen; yasal işler yaparak gelir elde etme maskesi altında açılan ancak sadece kağıt üzerinde bulunan ve hayali adresler barındıran göstermelik şirketlerdir. Kirli paranın ayrıştırılma aşamasında fon transferleri bu şirketler üzerinden geçirilerek izler kolaylıkla silinebilmektedir. Bu şirketler yoğun ve kazançlı iş yapıyor izlenimi yaratılarak kirli para piyasaya aktarılmaktadır (FinCEN, 2006). Yasal küresel bankacılık sektörü, bankalar ve diğer finans kurumlarının yeni müşteriler kabul etme ve mevcut ilişkileri koruma konusunda istekli olmaları, yasadışı fonların nakit yoğun işler yoluyla taşınmasını ve aklanmasını sağlama konusunda büyük bir önem taşır (Ridley, 2015: 301).

3.7. Şirket Birleşmeleri ve Satın Almalar

İndirgenmiş nakit akışı analizlerinin manipüle edilebilirliği nedeniyle bu tür işlemlere ilişkin fiyatlar oldukça subjektiftir. Bu uygulamada, gerçek değeri, yolsuzluk yapan bir muhasebeci tarafından değerlendirilebilecek zor durumdaki firmalar satın alınır. Bir banka tarafından finanse edilen ve zorluklarla karşılaşan şirketler, bankanın çıkar çatışması nedeniyle aklayıcılar için oldukça uygundur. Banka, aklayıcıyı reddederse, zor durumdaki şirkete olan kredilerini silmekle karşı karşıya kalabilir. Bu nedenle aklayıcının teklifini kabul etmeye eğilim gösterir (Teichmann, 2017). Kâr oranı yüksek ya da düşük birçok şirketi, gayrimenkulü veya değerli kağıtları satın alarak, bu metaların yapılan işlemler sonucu çok değer kazandığı iddiasıyla yine kara para yasal gelir olarak vergilendirmeye girer ve böylelikle aklanmış olur (FinCEN, 2006).

3.8. Nakit Paranın Hızlı Döndüğü İşletmeler

Mevsimsel fiyat dalgalanmalarının görüldüğü nakit yoğun çalışan işletmeler PA eylemleri için olanaklar sunar. Aklama eyleminin gerçekleşmesi bu tür işletmelere suç ağlarının, örgütlerinin ve kirli para kaynaklarının teması gereklidir. Bunun yanında nakitle çalışan işletme sahipleri ile hepsi olmasa da belirli bir oranda şirket çalışanının da aklama sürecinde aracılık rolü vardır (Ridley, 2015: 299). Özellikle zincir şirketler biçimindeki restoranlar, kafeler, otopark işletmeleri, emlak ofisleri, oto galeriler, oto yıkamacılar, benzin istasyonları gibi nakit para akışının hızlı olduğu yerler, bu yöntem için tercih edilmektedir. Bu işletmelerde ne kadar satış yapıldığı kolayca tespit edilemediği için, yüksek satışlar gerçekleştirilmiş gibi rakamlar ve faturalar kolaylıkla şişirilebilir ve bu yolla yüksek vergiler ödenerek kara para yasal mali dolaşıma sokulmuş olur (OJP, 1980; Nurhadiyanto, 2020). Nakit yoğun bir işletmenin genel duyarlılığına zararlı olsa da bu PA yönteminin temel özelliği, yasadışı fonların bankacılık sektörüne yatırılmasını kolaylaştırması büyük bir masraf ve risk yaratmamasıdır. Bu yönüyle PA sürecinin en riskli basamağı olan yerleştirme basamağının risk oranını düşürmekte ve para aklayıcı için verimli bir seçenek olarak kabul edilmektedir. PA’nın diğer iki süreci olan ayrıştırma ve entegrasyon nakit yoğun işletmelerin günlük sıradan faaliyetleri arasında yer alır (Ridley, 2015: 301)

3.9. Döviz Büroları

Küçük banknotlar farklı döviz türleriyle daha büyük banknotlara çevrilebilir veya tersi biçimde küçültülerek dolaşıma sokulabilir. Yine döviz bürolarında nakit karşılığı, Avrupa ve Akdeniz ülkelerini kapsayan, çek ve garanti kartının birlikte kullanılmasını gerektiren bir ödeme sistemi olan Euro Çek (Euro Cheque) gibi değerli kağıtların satışını yapabilmektedirler. Bununla birlikte suçlularla iş birliği yapılarak kara para, döviz büroları tarafından kendi hesapları üzerinden yasal mali dolaşıma sokulabilmektedir. Bazen para aklayıcıların, paranın kaynağını gizlemek için nakitlerini başka bir para birimine çevirmeleri yeterlidir. Bu durumlarda benzer ihtiyaçları olan diğer suçlularla iş birliği yapmaları idealdir. Daha büyük miktarlarda para için yolsuzluk yapan merkez bankaları devreye girebilir. Alternatif olarak, para aklayıcılar döviz bürolarını kullanabilir veya kendi döviz bürolarını kurabilirler. Kendi döviz bürosunu kurmak isterlerse, gerçekte olduğundan daha fazla müşteriye sahipmiş gibi davranıp, yasa dışı elde edilen varlıklarla gelirlerini artırabilirler (Teichmann, 2017).

3.10. Havale (Hawala)

Hawala, Arapça bir terim olan "transfer" veya "güven" anlamına gelen bir terimden türemiş olup, para fiziksel olarak bir yerden başka bir yere taşınmadan para transferi yapmanın gayri resmi bir yöntemidir. Bu yöntem, genellikle Batı dünyasında yaygın olan geleneksel bankacılık sistemleri dışında, Orta Doğu, Afrika ve Hindistan alt kıtasında kullanılmakta olup, havaledarlar olarak bilinen para tefecileri sistemi üzerine kuruludur (CFI, 2023). Hawala, sıklıkla yeraltı bankacılığı şeklinde değerlendirilir ve PA faaliyetlerinde bulunan kişiler ve teröristler tarafından coğrafi sınırların ötesinde fon transferi yapmak için sıkça kullanılmaktadır. Bu sistem taraflara güven sağladığı için de tercih edilmektedir (Öcal, 2021). Bu işlemler PA örüntüsü içerisinde de benzerlik göstererek gerçekleşmektedir. Ülkelerin bu sistemle ilgili temel endişelerinden biri yetkili kurumlar tarafından denetlenmemeleri ve bankacılık sistemine girmemeleridir. Bu sistem, transfer edilen paranın kaynağının izlenememesi ve nispeten az sayıda etkin olmayan resmi prosedüre tabi olması nedeniyle işlemlerde anonimlik sağlar. Sistemin adı farklı kökenleri nedeniyle farklı şekillerde adlandırılmaktadır: Hindistan menşeli olanlar için Hawala; Pakistan kökenliler için terim Hundi'dir. Yasal bankaların hizmet şekli bir bireye yönelik idari bir yapı iken yeraltı bankalarının hizmet şekli bireyin kendisine yöneliktir ve bu da işlemleri çok daha basit hale getirir (He, 2010).

3.11. Kumarhaneler

Aklayıcı, çok büyük miktarlardaki parayı kumarhanelere yerleştirir ve herhangi bir bildirim yapılmamasını isteyebilir. İçeri aktarılan bu para, kumar çekleri biçiminde başka yerlere aktarılabilir; zincir kumarhanelerde oyun fişlerine dönüştürülerek diğer şubeler üzerinden dışarı yollanabilir; online kumar hesapları ağına dağıtılabilir. Hayali müşteriler üzerinden bölünme işlemi gerçekleştirilebilir veya kumar kazancı olarak kayıtlara geçirilebilir. Kumarın yasal olduğu ülkelerde kumarhane işletmelerin çokluğu nedeniyle bu tür PA operasyonlarının sıklıkla gündeme geldiği söylenebilir.

3.12. Hayali İthalat-İhracat

Bu yöntem, Türk kamuoyunun aşına olduğu bir yöntemdir. Bu yöntemde değeri çok az veya hiç olmayan bir meta, ihraç edilmiş gibi gösterilir ve buna uygun olarak fatura düzenlenir. Örneğin gerçek değeri 30.000 Euro olan bir meta için 300.000 Euro'luk fatura kesilebilir ve 270.000 Euro ihracat geliri olarak bildirilir. Bu işlemler pek çok mali dolandırıcılık opsiyonunu içerisinde barındırır. Bu yolla PA, vergiden kaçınma, devlet teşviki gibi yasadışı gelir elde edilir. Ticarete dayalı kara PA'da para aklayıcıların sıklıkla sahte işlemler yaptıkları veya mal ve hizmetin fiyatını abarttıkları görülmektedir. Uluslararası ticarete konu malın muazzam miktarı ve değeri; nakliye, sigorta, döviz bozdurma vb. gibi pek çok bağlantıdan oluşan ticaret zinciri aklayıcılara daha fazla olanak sunması; ülkeler ve kültürler arası koordinasyonsuzluk ve iletişim eksiklikleri; farklı yasal, hukuki ve finansal sistemler aklayıcıları bu yolu kullanmaya sevk eder (He, 2010: 23).

3.13. İnternet Bankacılığı ve Elektronik-Kripto Para

PA'nın, internet teknolojilerinin gelişimiyle takibi ve mücadelesi güçleşmiştir. Bu nedenle yıllık küresel PA miktarının zorlukla tahmin edilebilir ve değerlendirilebilir hale geldiği söylenebilir (EUROPOL, 2023). Sürekli hacim kazanan ve çeşitlenen yönüyle, çevrimiçi elektronik sistemlere yönelik uluslararası hukuk ve mali sistemlerde tam olarak bir konsensus sağlanamaması ve yaptırım sistemlerinin oturmamış olması, aklayıcıları bu platforma çeker. Yüksek teknoloji çift taraflı bir kılıçtır. İnsanların yaşam standartlarını iyileştirirken suçlulara da kolaylıklar sağlar. Elektronik paranın, internet bankacılığının, internet kumarhanesinin ortaya çıkışı, suçlulara kara PA faaliyetleri için daha geniş bir alan sunar. Akıllı karta veya bir bilgisayar sayılamayacak kadar küçük cihazlara depolanabilir olması elektronik paranın büyük kısmını gözden kaçırabilir. Uzun mesafelerde hızlı bir şekilde transfer edilmesi kolaydır. Üstelik kara PA'ya ilişkin bu tür tipolojik bir çalışma, geleneksel para biriminden çok daha anonimdir. Şifreleme tekniklerinin benimsenmesi ve uzaktan aktarım kolaylığı da elektronik paranın anonimliğini olağanüstü derecede artırır. Şüpheli işlem bildirimi yükümlülüğünün yerine getirilmesi bir yana, müşteri kimlik tespiti ve kayıt tutma bile olanaksızlaşır (He, 2010: 29). Tespit edilmesi ancak gerçek para bir siber para yayıcı tarafından sanal paraya dönüştürüldüğünde sağlanır (Schneider ve Windischbauer, 2008: 402). Emtia destekli e-para da potansiyel PA aracıdır. Tipik bir e-para birimi, altın gibi bir varlıkla desteklenir. İhraççı külçeyi elinde tutar ve daha sonra e-para birimini son kullanıcılara nakit veya banka havalesi ile satan döviz acenteleri aracılığıyla sözleşme yapar. Son kullanıcı daha sonra e-para birimini çevrimiçi kullanabilir.

İşlemler, kredi kartlarından farklı olarak rücu edilemez niteliktedir; itiraz edilecek herhangi bir geri ödeme süreci yoktur (Simser, 2013: 46).

3.14. Akıllı Kartlar

Parayı elektronik olarak saklayan bu akıllı kartlar, herhangi bir hesaba ihtiyaç duyulmaması ve yükleme ve boşaltmanın tamamen anonim olarak gerçekleştirilmesi nedeniyle PA faaliyetlerine uygun görünmektedir. Bu nedenle, kara PA tedbirleri arasında saklanabilecek paranın, işlem hacminin ve kişi başına düşen kart sayısının sınırlandırılması yer almakta, ayrıca yetkili bir hesaba kart tahsis yapılması gerekmektedir (Schneider ve Windischbauer, 2008: 402). Ön ödemeli erişim kartları, bedelinin peşin ödendiği ve daha sonra çekildiği cihazlardır. Ön ödemeli kartlar, bir mağazanın hediye kartı gibi kapalı bir ağ veya döngü içerisinde veya ön ödemeli kredi kartı gibi daha geniş bir alanda kullanılabilirler. Kartın kendisi bir değer taşımaz; kart, ortak fon havuzuna erişime olanak sağladığı için değerlidir (Simser, 2013: 45).

3.15. Mücevher Değerli Maden

PA’nın bir diğer etkili yolu da mücevher gibi değerini koruyan varlıklar olan ham elmasların satın alınmasıdır. Kökenlerinin izini sürmek zordur ve kolayca taşınabilirler. Elmaslar genellikle aklayıcıların ceplerinde taşınır veya depozito karşılığında ücretsiz olarak saklanırlar. Biri pırlanta ticareti şirketi kurar ve pırlantanın değerinin yarısını yasal olarak edinilen varlıklarla, diğer yarısını yasa dışı parayla öder. Daha sonra menşe sertifikalarını satın almak ve elmasları bağımsız üçüncü şahıslara gerçek değerleri üzerinden satmak yeterlidir. Avantajlı bir satın alma fiyatı, kesme işlemi sırasında elde edilen değer artışıyla meşruiyet kazanabilir. Başarılı olmak için, aklamacı veya danışmanlarının elmas işinde derin bir uzmanlığa ve (söz konusu elmasların sözde "kanlı elmas" olmadığını ve dolayısıyla yasal kökenli olduğunu onaylayan) Kimberley sertifikalarına erişime sahip olmaları gerekir (Teichmann, 2017).

3.16. Kültür Varlıkları ve Sanat eserleri

Sanat eserleri aynı zamanda yerleştirme ve ayrıştırma için de uygundur. Sanat dünyası, daha sıkı kara PA karşıtı standartlara sahip olsa da halâ ciddi bir düzenleme eksikliği vardır. Sanat piyasasının şeffaf olmayışı ve belirsiz fiyatları, onu para aklayıcılar için uygun bir sektör haline getirmiştir (Teichmann, 2017). Antikalar da modern para aklayıcılar arasında hem yerleştirme hem de ayrıştırma açısından popüler görünmektedir. En büyük avantajları belirsiz olmaları ve ölçülmesi zor değerler gibi görünmeleridir (Teichmann, 2017).

3.17. Profesyonel Meslek Mensuplarını Kullanma

Alınan tedbirler para aklayıcıları karmaşık planlar geliştirmeye zorlamıştır. PA’nın karmaşık ve uzmanlık gerektiren yapısı nedeniyle avukat, muhasebeci, maliyeci ve noter gibi uzmanlara ihtiyaç vardır. Bu uzmanlar, suçluların kasıtlı olarak kara PA’ına yardım etme konusunda isteksiz olsalar bile, bilinçsizce PA planlarına katılabilirler. Saygın sosyal statüleri ve mesleki gizlilik ilkeleri onları para aklayıcıların hedefi yapar (He, 2010). Bu profesyonel aklayıcılar, daha önce hiçbir şekilde suça karışmamış kişilerden oluşur ve farklı yöntemler kullanarak hizmetleri karşılığı aklayacakları paralardan pay alırlar.

3.18. Sigortacılık Sektörünü Kullanma

Sigorta kurumları aracılığıyla kara PA, sigorta poliçelerinin satın alınması, değiştirilmesi ve teslim edilmesi ve sigorta tazminat talebinde bulunulması yoluyla, otoritelerin takibini engellemek amacıyla, yasa dışı gelir ve kazançların kaynağını ve niteliğini gizlemek anlamına gelmektedir. Yöntem, yasa dışı kazançla sigorta poliçesi satın almak için yüksek maliyetli komisyon ödenmesi ve ardından poliçeyi satarak ve yasadışı mülkün suça bağıni koparmak için defalarca ticaret yaparak dönüştürülmesidir. Sigorta kurumları aynı zamanda para aklayıcılar tarafından da yoğun olarak istihdam edilmektedir. Bunun nedenleri sigorta işinin özelliklerine ve hukuk sisteminin bu piyasaya nispeten zayıf müdahalesine atfedilebilir. Çeşitli sigorta ürünleri sadece nakit ödemeyle satın alınabilir, bazıları ise alıcının adı kaydedilmeden satılabilir. Böylece kara para aklayıcıları teminat altına alır. Sigorta şirketlerinin müşterilerini tanımlama zorunluluğu olmasına rağmen, müşterilerle iletişim kuran ve pazarlık yapan sigorta acenteleri için bir düzenleme yoktur. Bu durum aklayıcıları daha kolay olması nedeniyle bankalardan sigortacılara yönlendirdi (He, 2010: 19).

4. TÜRKİYE ÖRNEĞİNDE FATF İLKELERİNE UYUM, PARA AKLAMA VE TERÖRÜN FİNANSMANI

FATF, yılda üç kez PA/TF ile mücadelede yetersiz kalan veya tavsiyelere uymayan ülkeleri açıklar. Ülkelerin PA/TF ve kitle imha silahlarının yayılmasının finansmanı ile mücadelede eksiklikleri olduğu kanaatine vardığı ülkelerden eksikliklerini giderecekleri yönünde taahhüt alır ve bu ülkeleri “Yüksek Risk Altında olan Ülkeler” klasmanında gri listeye alır. FATF tavsiyelerine uymayı kabul etmeyen veya üye olmayan ülkeler ise, kara listeye alınır (FATF, 2023a).

Türkiye 1991’de FATF ilkelerini kabul ederek teşkilata üye olmuştur. Üyelik kapsamında Türkiye, yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla, 1996’da 4208 sayılı kara paranın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun’la Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığını (MASAK) oluşturmuştur. 21 Ekim 2021’de FATF gözlemcilerince PA/TF ile mücadele önlemlerinin yetersiz olduğu gerekçesiyle gri listeye alınmıştır. Türkiye’nin gri listeye alınmasının nedenleri arasında, Türkiye’de kara para ve aklama ile ilgili yapılan denetimlerin bankalar, altın ve değerli taş piyasası ve emlakçılar gibi yüksek riskli sektörlerde yeterli olmaması; terörist gruplar ve diğer para aklayıcıların gelirlerinin sıkı takibe alınmaması; sınır güvenliği dinamiklerinde para aklama ve transferler noktasında gereken hassasiyeti göstermemesi; TF noktasında sivil toplum kuruluşları (STK) ve vakıfların yeterince denetlenmemesi; kitle imha silahlarının finansmanının yaygınlaşmasını önleme konusunda yalnızca “varlıkları dondurma” opsiyonunu kullanması; kontrol veya ceza hükümlerini kanuna dahil etmemesi sayılmıştır (BBC, 2021). Bu gelişmeler karşısında Türkiye, FATF’ye yüksek siyasi taahhüt vererek, 2021/16 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi çerçevesinde uygulamaya konulan Türkiye’de Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadele ve Müsadere Uygulamalarında Etkinliğin Artırılması Strateji Belgesi 2021-2025 (Ulusal Strateji Belgesi) gibi iyileştirme planlamaları yapmıştır. Bu kapsamda MASAK tarafından koordine edilen ve Hazine ve Maliye Bakanlığı’nca onaylanan Ortak Risk Değerlendirmesi raporu 2023’te yayınlanmıştır (HMB, 2023).

Bu araştırmada 2019 sonrası FATF ile ilişkiler bağlamında Türkiye’nin gri listeye alınmasına giden süreç ve sonrası gelişmeler analiz edilecektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, mesajların içeriğinin nesnel ölçülebilir ve doğrulanabilir bir açıklamasını yapmak amacıyla kullanılır (Fiske, 1996: 176). Araştırmada FATF tarafından Türkiye için hazırlanan 2019 Karşılıklı Değerlendirme Raporu (Mutual Evaluation Report-MER), 2021, 2022 ve 2023 Takip Raporları (Follow-up Report-FUR), Sıkı Takip Altına Alınmış Kontrol Alanları (Jurisdictions under Increased Monitoring-JIM) sonuç bildirgeleri içerik analizine tabi tutulmuştur.

Tablo 1. Teknik Uyum Derecelendirmesi

	FATF Tavsiyesi	MER-2019	FUR-2021	FUR-2022	FUR-2023
PA/TF ile Mücadele Politikaları ve Koordinasyon	R*.1.Risk değerlendirmesi ve risk temelli yaklaşımın uygulanması	LC	LC	LC	LC
	R.2. Ulusal işbirliği ve koordinasyon	LC	LC	LC	LC
PA ve El Koyma	R.3. Kara para aklama suçu	LC	LC	LC	LC
	R.4. Müsadere ve geçici tedbirler	C	C	C	C
TF ve Yayılımın Finansmanı	R.5. Terörün finansmanı suçu	LC	LC	LC	LC
	R.6. Hedeflenen mali yaptırımlar-terörizm ve terörün finansmanı	PC	LC	LC	LC
	R.7. Hedeflenen mali yaptırımlar-nükleer silahların yayılımı	NC	LC	LC	LC
	R.8. Kar amacı gütmeyen örgütler	PC	PC	PC	LC
Önleyici Tedbirler	R.9. Finans sektörü gizlilik yasaları	C	C	C	C
	R.10. Müşteri durum tespiti	LC	LC	LC	LC
	R.11. Kayıt tutma	C	C	C	C
	R.12. Siyasi nüfuza sahip kimseler	NC	NC	NC	C
	R.13. Suç ortağı bankacılık	LC	LC	LC	LC
	R.14. Para ve değer transfer hizmetleri	LC	LC	LC	LC

	R.15. Yeni teknolojiler	LC	NC	NC	PC
	R.16. Banka havaaleleri	LC	LC	LC	LC
	R.17. Üçüncü şahıslara güven	C	C	C	C
	R.18. İç kontroller ve yurt dışı şube ve bağlı ortaklıklar	PC	LC	LC	LC
	R.19. Yüksek riskli ülkeler	LC	LC	LC	LC
	R.20. Şüpheli işlem bildirimleri	C	C	C	C
	R.21. İhbar ve gizlilik	C	C	C	C
	R.22. Belirlenmiş Finansal Olmayan İşletmeler ve Meslekler: Müşteri durum tespiti	PC	PC	PC	LC
	R.23. Belirlenmiş Finansal Olmayan İşletmeler ve Meslekler: Diğer tedbirler	PC	PC	C	C
Tüzel Kişilerin Şeffaflığı, Yararlanma Hakkı	R.24. Şeffaflık ve tüzel kişilerin yararlanma hakkı	PC	PC	LC	LC
	R.25. Şeffaflık ve yasal düzenlemelerden yararlanma hakkı	PC	PC	LC	LC
Uzman Kurumların Yetki ve Sorumlulukları ve Diğer Kurumsal Önlemler	R.26. Finansal kurumların düzenlenme ve denetlenmesi	PC	PC	PC	C
	R.27. Denetim yetkileri	LC	LC	LC	LC
	R.28. Belirlenmiş Finansal Olmayan İşletmeler ve Mesleklerin düzenlenme ve denetlenmesi	PC	PC	PC	LC
	R.29. Mali istihbarat birimleri	C	C	C	C
	R.30. Kolluk kuvvetlerinin ve soruşturma makamlarının sorumlulukları	C	C	C	C
	R.31. Kolluk kuvvetlerinin ve soruşturma makamlarının yetkileri	LC	LC	LC	LC
	R.32. Nakit kuryeler	LC	LC	LC	LC
	R.33. İstatistikler	LC	LC	LC	LC
	R.34. Rehberlik ve geri bildirim	LC	LC	LC	LC
	R.35. Yaptırımlar	PC	LC	LC	LC
Uluslararası İşbirliği	R.36. Uluslararası enstrümanlar	LC	LC	LC	LC
	R.37. Karşılıklı hukuki yardım	C	C	C	C
	R.38. Karşılıklı hukuki yardım: dondurma ve müsadere	C	C	C	C
	R.39. İade	C	C	C	C
	R.40. Uluslararası işbirliğinin diğer biçimleri	LC	LC	LC	LC
Not. Teknik anlamda FATF Tavsiyelerine dair dört uyum düzeyi belirlenmiştir; (C) Tam uyumlu, (LC) Büyük ölçüde uyumlu, (PC) Kısmi uyumlu, (NC) Tamamen uyumsuz. *= Her bir maddenin önündeki “R” Recommendation kelimesinin baş harfidir ve “tavsiye” anlamındadır.					

Kaynak: Yazarlar tarafından MER-2019 ile FUR-2021, 2022, 2023’ten derlenmiştir.

FATF’nin 2019 Karşılıklı Değerlendirme Raporu’nda [Mutual Evaluation Report-(MER-2019)] Türkiye’nin PA/TF konusunda karşı karşıya olduğu riskleri anladığı, risklerle mücadelede dönük yeterli yasal çerçeveye sahip olduğu ancak ciddi eksikliklerin devam ettiği belirtilmiştir. Özellikle risk profiline uygun politika geliştirmesi ve BMGK’nın belirlediği çizgide terörizm, finansmanı ve kitle imha silahlarının yayılımıyla ilgili varlıklarını dondurma yeteneğini gecikmeksizin geliştirmesine vurgu yapılmıştır. Raporla ayrıca PA/TF politikalarının tek bir mevzuat ve kurum çatısı altında, tek elden yürütülmesinin gereğine değinilmiştir. MASAK’ın 15 Temmuz sonrasında FETÖ bağlantılı soruşturmalar nedeniyle aşırı iş yüküne maruz kaldığı ve buna bağlı olarak da diğer PA/TF mücadele faaliyetlerine yeterli ilgi gösteremediği; bu durumun risk değerlendirilmesinde ön görülen sayıyla MASAK tarafından işlem yapılan olay sayısı arasında tutarsızlıkla da örtüştüğü rapor edilmiştir (MER, 2019).

Raporla Türkiye’nin TF’ye ilişkin BMGK kararlarını uygulamayı geciktirdiği, iç hukuk sisteminin TF ile mücadelede uygun olduğu halde uygulamada gecikmeler yaşandığı, MASAK’ın diğer mücadele birimleri arasında koordinasyon işlevinin yetersiz olduğu, BMGK 1267 ve 1373’ü etkin biçimde uygulamadığı, TF ile ilişkili olabilme olasılıklarını dikkate alarak STK’ları dolandırıcılık ve kötü yönetim denetimi dışında denetlemediği vurgulanmıştır. STK’ların özellikle TF ile bağlantısına vurgu yapılarak gecikmeksizin adım atmasının gereğine vurgu yapılmıştır. BMGK 1718 kararınca TF’nin

cezalandırılmasına ilişkin düzenlemelerin geciktiği, 2231 sayılı kararı uygulamaya aktaracak iç hukuk düzenlemesinin de olmadığına altı çizilmiştir. Türkiye'nin, terörü finanse edenleri, terörizm eğilimlerini ve yöntemlerini ve finansman ağlarını tespit etmek amacıyla terörizm davalarında mali soruşturmaların sayısını artırması Tavsiye edilmiştir (MER, 2019).

Bankaların PA risklerine ilişkin algı düzeylerinin yüksek olduğu ancak bu algının TF için geçerli olmadığı; bankalar dışındaki diğer işletme ve uzman kişi ve kuruluşların PA/TF risklerini anlama düzeylerinin düşük olduğu raporlanmıştır. Rapora göre, yaptırımlar ulusal mevzuatta düzenlenmiş ancak etkili, orantılı ve caydırıcı değildir. Türkiye'de faaliyet gösteren tüzel kişilerin PA/TF riskleri ve hassasiyetleri konusunda henüz kapsamlı bir değerlendirme yapılmamıştır. Ulusal değerlendirme raporunda belirlenen risklerle tutarlı biçimde PA kapsamında mali istihbarata yeterli önem verilmemektedir. Ulusal bir strateji geliştirilerek, savcılık, kolluk, MASAK gibi birimlerin rol ve sorumlulukları net biçimde belirlenmesine ihtiyaç vardır (MER, 2019).

Yetkililerin özellikle kıymetli maden ve taşlar ile gayrimenkul sektörleri başta olmak üzere banka dışı sektörlerle yönelik denetleyici yaklaşımı geliştirilmeli ve bu sektörler, ulusal risk raporuna göre risk profilleriyle orantılı olarak PA/TF mücadele uyumluluğuna tabi tutulmalıdır. Kural ihlallerine orantılı ve caydırıcı yaptırımlar getirilmelidir (MER, 2019).

2021-23 yılları arasında tutulan JIM raporlarında, PA soruşturmalarını desteklemek için MASAK'ın diğer yetkili kurumlarla proaktif bilgi paylaşımının artırılması ihtiyacı üzerinde durulmuştur (FATF-GAFI, 2021; FATF-GAFI, 2022a; 2022b; 2023a). Terör davalarında mali soruşturma sayısının artırılması, BM tarafından belirlenen gruplara dair TF soruşturmaları ve kovuşturmalarına ağırlık verilmesi ve TF soruşturmalarının finansman ve destek ağlarını tespit edecek şekilde genişletilmesinin sağlanması tavsiye edilmiştir (FATF-GAFI, 2022a; 2022b; 2023b; 2023c). 1373 ve 1267 sayılı BMGK kararları kapsamında hedeflenen mali yaptırımlar kapsamında, BM tarafından belirlenen gruplar hakkında, Türkiye'nin risk profiline uygun taleplerin takip edilmesi de yine tavsiye edilen hususlar arasındadır (FATF-GAFI, 2022a; 2022b; 2023a).

2023 Haziran dönemi JIM raporunda Türkiye'nin PA/TF ile mücadele rejimini iyileştirmeye yönelik olumlu adımlar attığı ve bu kapsamda; (1) Yerinde denetimlerinin artırılması; (2) PA soruşturmalarında mali istihbarat etkinliğinin artırılması; (3) STK'ların TF'de kötüye kullanılmasını önleme amaçlı denetlenmelerinde risk temelli yaklaşım benimseme hususlarında ilerleme kaydettiği ifade edilmiştir (FATF-GAFI, 2023b). Diğer yandan, aynı yıl Haziran ve Ekim ayları JIM raporlarında Türkiye'nin eylem planında ilerlemeye devam ettiği; ancak artık tüm son tarihlerin sona erdiğinin altı çizilmiş ve Türkiye belirtilen stratejik eksiklikleri en kısa sürede gidermesi yönünde teşvik edilmiştir (FATF-GAFI, 2023b; 2023c). Özellikle TF riskiyle tutarlı olarak TF kapsamındaki varlıklara el koymak yoluyla, kalan stratejik eksikliğini gidermek için eylem planını uygulamaya çalışması teşvik edilmiştir (FATF-GAFI, 2023c).

Tavsiye-6: Terörizm ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadeleye Dönük Mali Yaptırımlar

MER-2019'da Türkiye'de 1267/1989 ve 1988 ve 1373 sayılı BMGK Kararları kapsamında, hedefleri belirlemeye yönelik müstakil bir mekanizma olmadığı ve uygulamada sürekli gecikmeler yaşandığı raporlanmıştır ve derecelendirme notu **"Kısmi Uyumlu"** olarak belirlenmiştir (MER, 2019).

2021-FUR'da ise MER'de belirtilen BMGK kararları ve ulusal düzenlemelerle ilgili bir inisiyatif mekanizmasının olmaması, bir standardizasyondan yoksunluk, tedbirleri hayata geçirmede gecikme, sınırlı fonlar, açık yargı prosedürlerinden yoksunluk önemli sorunlar olarak sıralanmıştır. Bunun yanında 6415 sayılı kanunun yürürlüğe girmesi, TF kanununun değiştirilmesi, malvarlığının dondurulması ve bu kararların kaldırılmasına ilişkin kararların RG'de yayımlanması, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Dairesi Başkanlığı tarafından farklı bakanlıklara ve yetkili kurumlara, BMGK Kararlarının acilen ve çok kısa sürede gereklerinin yapılması yönünde bir İdari Kararname yayınlanmış olması, Cumhurbaşkanı tarafından verilen idari emirlerin, tüm kamu otoriteleri tarafından doğrudan uygulanıyor olması, terörü desteklemeye yönelik fon sağlamayı, mali hizmet sağlamayı suç sayması ve kaynakları dondurması hususlarında ilerleme kaydetmiş ve **"Büyük Ölçüde Uyumlu"** olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2021). Bu derecelendirme FUR-2022 ve 2023'te de korunmuştur.

Tavsiye-7: Nükleer Silahların Yayılmasını Hedef Alan Mali Yaptırımlar

İran ile ilgili tanımlamalar ve yaptırımlar Türk hukukunda uygulanmamaktadır. Türkiye'nin yasal çerçevesinde Cumhurbaşkanlığı onayına duyulan ihtiyaç, bu standardın gecikmeksizin karşılanamayacağı anlamına gelmektedir. Finansal kurumların ve diğer tip işletme ve uzman kişilerin bu tavsiye kapsamındaki yükümlülüklerini, dondurma, el koyma, müsadere hususlarını düzenleyen ve kamuoyunu bilgilendiren etkin araçlar yoktur. Türkiye'nin İran'a ilişkin BMGK'yı uygulamaya yönelik yasal dayanaktan yoksun olması ve BMGK'nın 1718 Sayılı Kararı'nı geciktirmeden uygulanmasına yönelik bir çerçevenin bulunmaması nedeniyle T-7 **“Tamamen Uyumsuz”** olarak değerlendirilmiştir (MER, 2019).

FUR-2021’de Türkiye’nin önemli ilerleme kaydettiği, BMGK’nın 1718, 2231 ve sonraki kararları da dahil olmak üzere tüm BMGK kararlarını içeren geniş kapsamlı, 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun'u kabul ettiği ifade edilmiştir. Böylece, nükleer silahların yayılmasına ilişkin eylemlerin bildirilmesine, varlıkların tanımlanmasına, dondurulmasına, denetimine yönelik tedbirler almıştır. Türkiye, izleme yetkisi ve yaptırım yetkilerine sahip olan Denetleme ve İşbirliği Komisyonu'nun kurulmasıyla birlikte izlemeyi kolaylaştıracak ve yükümlülerin ilgili kanun ve uygulanabilir araçlara uyumunu sağlayacak tedbirleri de almıştır. Ancak, ekip bunun nasıl yapıldığını pratikte henüz değerlendirememiştir. Bu nedenle T-7 **“Büyük Ölçüde Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2021). Mevcut derecelendirme FUR-2022 ve 23’te de korunmuştur.

Tavsiye-8: Kar Amacı Gütmeyen Örgütler

Türkiye’de vakıflar ve dernekler adı altında birden fazla tipte STK varlık gösterir. Özellikle çatışma bölgesine yakın Güney sınırlarındaki STK’ların yardım, bağış, yeniden inşa süreçlerinde oynadıkları rol ve para hareketi onları özellikle IŞİD’in istismarına açık hale getirir. Türkiye’nin bu STK’ları periyodik olarak yeniden değerlemesi söz konusu değildir. Türkiye'nin yasal çerçevesi, STK riskini periyodik olarak gözden geçirmeye, STK’ya destek ve rehberlik sağlamaya veya TF suistimalini önlemeye yönelik prosedürlerden yoksundur. Türk hukukunda, gerekli mali tablolar ve iç denetimler gibi temel gözetim araçları, TF’ye odaklanmaz ve öncelikle dolandırıcılık ve kötü yönetimi önlemeyi amaçlar. Denetimlerin ne zaman gerçekleştirileceği konusunda çerçeve belirsizdir ve rutin olarak gerçekleştirilen denetimler herhangi bir TF riski değerlendirmesine dayanmamaktadır. Bu nedenle MER-2019’da T-8 **“Kısmen Uyumlu”** olarak derecelendirilmiştir (MER, 2019).

FUR-2021’de Türkiye’nin TF ile mücadele amaçları doğrultusunda olası suistimallerden korumak amacıyla tüm STK sektörünü düzenleyen yasaların yeterliliğini gözden geçirdiği, 5253 Sayılı Dernekler Kanunu’nu, 2860 Sayılı Yardım Toplama Kanunu’nu ve Dernekler Denetçileri Yönergesini PA/TF ile mücadeleye dönük biçimde değiştirdiği belirtilmiştir. TF riskini düşürmeyi hedefleyen bu değişimin risk katsayısı yüksek STK’ları hedef alması etki düzeyini düşürmüştür. Bir risk matrisi hazırlanarak, STK’ların bu matrise göre derecelendirilecekleri ve denetlenecekleri düzenlenmiştir. Ancak Türkiye, özellikle mevzuat değişikliklerinin geniş kapsamlı olması, tedbirlerin yakın zamanda olması ve risk bazlı metodolojisinin daha da geliştirilmesi ihtiyacı nedeniyle, TF risk bazlı tedbirlerin kriterlere uygun olarak STK’lar için geçerli olduğunu yeterince gösterememiştir. Türkiye'nin hâlâ TF istismarını önlemeye odaklanan Risk Bazlı Analizini tam olarak uygulaması, planlandığı gibi daha fazla sosyal yardım ve eğitim yürütmesi ve TF istismarını önlemeye yönelik en iyi uygulamaları geliştirmek için STK’larla birlikte çalışması gerekmektedir. Bu nedenle T-8’in **“Kısmen Uyumlu”** derecelendirmesine devam edilmiştir (FUR, 2021).

Türkiye, 7262 sayılı kanunu revize ederek STK’ları risk bazlı denetlemeye başlamıştır. Türkiye, çatışma bölgelerine yakın faaliyet gösteren insani yardım derneklerini STK sektörü içinde en yüksek TF riski olarak belirlediğinden, bu alt sektörde belirli kriterlere göre ve risk puanlarına dayalı olarak TF istismarına yönelik odaklı denetimler daha sık aralıklarla gerçekleştirilecektir. Denetçilere PA/TF konularında hizmet içi eğitimler verilmesi düzenlenmiştir. Risk katsayısını artıran kriterler yurtdışı kaynaklı gelen/giden yardımlar, faaliyet türü, yıllık gelir ve coğrafi faaliyet alanı unsurlarına göre belirlenmektedir. Güncellenen Dernekler Yönetmeliği ile risk kriterlerinin sürekli gözden geçirilmesi uygulamasına geçilmiştir. Tüm bu değişiklikleri STK sektörüyle işbirliği içinde yapmıştır. STK’ların 7 bin TL ve üzeri girdi/çıktılarını kamu otoritesine bildirmesini düzenlemiştir.

Türkiye, yasal çerçeveyi değiştirmiş ve STK’ların TF bazlı risk analizine ilişkin kriterleri, ilkeleri ve prosedürleri belirleyen risk bazlı bir metodoloji geliştirmiştir. Ancak değişiklikler, TF’nin kötüye

kullanılması riski daha yüksek olan STK'lara odaklanacak düzeyde değildir. Yüksek ve orta riskli STK'lar üzerinde TF amaçları için risk bazlı denetim uygulamakta, en iyi uygulamaları geliştirmek için STK'larla birlikte çalışmakta ve STK'lara rehberlik sağlamaktadır. Türkiye, 2019 MER'de tespit edilen eksiklikleri giderirken, 7262 Sayılı Kanun'un getirdiği bazı yeni hükümler, Türkiye'nin riski ve bağlamı göz önüne alındığında orantısızdır. Bu nedenle T-8 **“Büyük Ölçüde Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2023).

Tavsiye-12: Kamusal Nüfuz Sahibi Kimseler

MER-2019'a göre Türk mevzuatında temel teknik eksiklik, siyasi nüfuz sahibi kimselerle müşteri ilişkilerinin kurulmasına ilişkin PA/TF mücadele tedbirlerini uygulamamış olmasıdır. Yabancı veya yerli nüfuz sahibi kimselerle ilgili finansal istihbarat birimlerini harekete geçirici spesifik bir düzenleme bulunmamaktadır (MER, 2019). Bu nedenle MER-2019'da T-12 **“Tamamen Uyumsuz”** olarak derecelendirilmiştir.

21 Sayılı MASAK Tebliği ile Türkiye, PA/TF ile mücadele mevzuatında kamusal nüfuz sahibi kimseleri tanımlamıştır. Tanım uluslararası bir kuruluş tarafından önemli bir görevle görevlendirilen kişileri de kapsar. Kamusal nüfuz sahibi kimselerin eşlerine, birinci derece akrabalarına veya yakın akrabalarına gelişmiş tedbirleri uygulaması gerekmektedir. Madde kapsamındaki bir diğer husus ise sigorta poliçeleridir. Hayat sigortası poliçeleriyle ilgili olarak, finansal kurumların sigorta poliçesiyle ilgili hak ve alacakların lehtara ödenmesinden önce veya en geç lehdarın mı yoksa intifa hakkı sahibinin mi olduğunu belirlemek için makul önlemleri alması gerekir. Yüksek bir risk tespit edilirse, ödeme yapılmadan önce üst düzey yönetim bilgilendirilir. Yapılan düzenlemeye bağlı olarak T-12 **“Tam Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2023).

Tavsiye-15: Yeni Teknolojiler

MER-2019'da MASAK, bankacılık sektörüne yönelik yeni finansal tekniklere ilişkin rehber yayınladığı belirtilmiştir. MASAK ayrıca, ortaya çıkan tehditlere karşı kullanılan yeni teknolojik yöntemlere ilişkin farkındalığı artırmak amacıyla Türkiye Bankalar Birliği ve banka, e-para ve ödeme kuruluşu temsilcileriyle çalıştaylar düzenlediğine yer verilmiştir. Türkiye'nin bu madde kapsamındaki yükümlülüklerinde yeni iş uygulamalarının, yeni dağıtım mekanizmalarının ve önceden var olan uygulamaların eksikliği nedeniyle küçük boşluklar olduğu belirtilmiş ve T-15 **“Büyük Ölçüde Uyumlu”** olarak değerlendirilmiştir.

2021 Takip Raporu'nda ise Türkiye'nin karşılıklı değerlendirme sonrası dönemde yeni teknoloji gereklilikleri ile ilgili eksiklikleri gidermek için herhangi bir adım atmadığı sanal para alanında PA/TF önlemeye yönelik bir önlem alınmadığı raporlanmıştır. Türkiye, Ulusal Risk Değerlendirmesi kapsamında sanal varlıkların sunduğu kara para aklama ve terörün finansmanı risklerini değerlendirmiş ancak bu süreçte hangi risklerin tespit edildiğine ilişkin herhangi bir bilgi vermemiştir. T-15'in yeni kriterlerini karşılamamıştır, dolayısıyla genel olarak büyük eksiklikler devam etmektedir. Buna bağlı olarak Türkiye'nin T-15 derecelendirmesi **“Tamamen Uyumsuz”**a düşürülmüştür (FUR, 2021).

MER-2019 sonrasında Türkiye, PA/TF risklerini tanımlama ve değerlendirme yükümlülüğünü mevcut ve yeni finansal ürünler (yeni dağıtım kanalları dahil) ile yeni ve gelişen teknolojileri de dahil ederek genişletmiş ve eksikliğini gidermiştir. Diğer yandan Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcıların (VASP) Türkiye'de lisanslanması veya kayıtlı olması için herhangi bir zorunluluk olmadığından belirlenmiş bir uygunluk kriteri yoktur. Bu durum suçluların Türkiye'de bu sektörü istismar etme riskini artırır. VASP'ların kimlik tespiti zorunluluğu da bulunmamaktadır. Aslında, VASP'ların lisanslanması veya tescil edilmesi zorunluluğunun bulunmaması, ülkenin, gerekli lisans veya kayıt olmadan VASP faaliyetlerini yürüten gerçek veya tüzel kişileri belirlemek ve bunlara uygun yaptırımları uygulamak için harekete geçme kapasitesini sınırlamaktadır. MASAK, VASP'ları ulusal PA/TF önleme yükümlülüklerine uyum konusunda finansal kurumlarla aynı yasal çerçevede denetlemektedir. MASAK ayrıca PA/TF ile mücadeleye dönük olarak VASP'lara yükümlülük getiren temel prensipleri yayımlamıştır. 18 VASP'a ise MASAK tarafından rehberlik ve eğitim verilmiştir. Müşteri durum tespitine yönelik eksiklikler devam etmektedir. Bu bulgular ışığında Türkiye T-15 bakımından **“Kısmen Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2023).

Tavsiye-18: İç Kontroller ve yurt Dışı Şube ve Bağlı Ortaklıklar

MER-2019’da PA/TF önlemeye yönelik yükümlülükler, bilgi paylaşımı, müşteri, hesap ve işlem bilgilerinin grup düzeyinde uyumluluğunun sağlanması ve olağandışı görünen işlem veya faaliyetlerin bilgilerine ve analizine ilişkin politikalar ve prosedürler konusunda açık olmadığına değinilmiştir. T-18 “**Kısmen Uyumlu**” olarak değerlendirilmiştir (MER, 2019).

MER-2019 sonrasında Türkiye 5549 Sayılı PA Kanununda değişiklik yapan ve finansal kurumların PA/TF mücadele programlarını uygulamasını zorunlu kılan; müşteri, hesap ve işlem bilgilerinin finansal gruplar içinde paylaşılabilirliğine açıklık getiren 7262 Sayılı Kanun’u yayımlamıştır. Ancak gruplar içinde bilgi paylaşımına yönelik politika ve prosedürler oluşturma yönünde ve ev sahibi ülkenin PA/TF önlemlerinin düzgün bir şekilde uygulanmasına izin vermemesi durumunda finansal grupların ek önlemler uygulamasına ve iç denetim otoritelerini bilgilendirmesine yönelik herhangi bir yükümlülük bulunmamaktadır. Ancak bu eksikliklerin etkisi diğer tedbirlerle büyük ölçüde hafifletilmekte ve geri kalan eksiklikler küçük kabul edilmektedir. Bu nedenle R.18 “**Büyük Ölçüde Uyumlu**” olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2021). Bu derecelendirme FUR-2022’de de korunmuştur (FUR, 2022).

FUR-2023’te ise ev sahibi ülkenin PA/TF önlemlerinin düzgün bir şekilde uygulanmasına izin vermemesi durumunda mali grupların ek önlemler uygulamasına ve ülke denetim otoritelerini bilgilendirmesine yönelik özel bir yükümlülük bulunmadığı belirtilerek “**Kısmen Uyumlu**” olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2023).

Tavsiye-22: Banka Dışı Finans Kuruluşu, İşletme ve Uzmanlar

MER-2019’da müşteri durum tespiti kapsam sorununa değinilerek, avukatlar kapsam dışında tutulması eleştirilmiştir. Banka dışı finans kuruluşu ve işletmeler ile STK’ların yeni teknolojileri kapsayan hükümlere uymalarına yönelik özel bir düzenleme olmaması da eksiklik olarak belirtilmiştir. T-22 “**Kısmen Uyumlu**” olarak değerlendirilmiştir (MER, 2019).

7262 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle, Türkiye’nin PA/TF mücadele çerçevesi artık avukatları da kapsam içine almıştır. Ancak, diğer finansal kurum ve işletmelerin, PA/TF risklerinin daha yüksek olduğu durumlarda gelişmiş durum tespiti için risk temelli bir yaklaşım benimsemeleri yükümlülüğü hala yoktur. Arica, bu yapıların yeni teknolojileri kapsayan hükümlere uymalarına yönelik özel yükümlülük de bulunmamaktadır. Bu nedenle Türkiye’nin kaydettiği ilerleme izlenmekle birlikte, FUR-2021’de “**Kısmen Uyumlu**” derecelendirmesine devam edilmiştir (FUR, 2021). FUR-2022’de bu derece muhafaza edilmiştir.

FUR-2023’te Türkiye’nin risklerinin daha yüksek olduğu durumlarda, diğer finans kurumu, işletme ve uzmanların durum tespitine yönelik risk bazlı yaklaşımı benimseme zorunluluğunun bulunmamasına ilişkin eksiklikleri giderdiği belirtilmiştir. İlaveten, diğer finans kurumu, işletme ve uzmanların artık kayıt tutma yükümlülüğüne uyması gerekmektedir. 21 Sayılı MASAK Tebliği ile diğer finans kurumu, işletme ve uzmanların kamusal nüfuz sahibi kimselere karşı finansal kurumlarla aynı yükümlülükleri uymasını zorunlu kılmıştır. Önceki raporlarda belirtilen eksikliklerin giderildiğine dem vurularak, T-22 “**Büyük Ölçüde Uyumlu**” olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2023).

Tavsiye-23: Banka dışı finans kuruluşu, İşletme ve Uzmanlar: Diğer önlemler

MER-2019’da, avukatların kapsam dışında tutulması, banka dışı finans kuruluşu, işletme ve uzmanların iç kontrol ve yüksek riskli ülke gerekliliklerine uyum sağlamasına yönelik özel bir düzenleme bulunmaması eleştirilmiştir. Bunun yanında söz konusu yapıların iç kontrol ve yüksek riskli ülkelere karşı alınması gereken özel tedbirlere dönük uymaları gereken bir yükümlülük yoktur. Diğer yandan bu kurumlar finansa kurumlarla aynı ihbar ve gizlilik yükümlülüklerine uymalıdır. Dolayısıyla, T-23 “**Kısmen Uyumlu**” olarak değerlendirilmiştir (MER, 2019). Derecelendirme FUR-2021’de de muhafaza edilmiştir.

FUR-2022’de ise MER’den bu yana, 5549 Sayılı Kanun’da yapılan değişikliklerle, Türkiye’nin PA/TF mücadele çerçevesi, avukatları “yükümlü taraf” olarak içermekte ve avukatlar, şüpheli işlem raporlama gerekliliklerinin yanı sıra ihbar ve gizlilik yükümlülüklerine uymakla yükümlü kılınmasına vurgu yapılmıştır. Para Aklamalarının ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Yükümlülüklerine Uyum Programına İlişkin Yönetmelik, FOBİM’lerin T-18’de belirtilen iç kontrol gerekliliklerine uyum sağlamak amacıyla izleme ve kontrol faaliyetleri yürütmesini zorunlu kılacak şekilde güncellendiği ve tespit edilen tüm eksikliklerin giderildiği belirtilmiştir. Bu temelde T-23 “**Tam Uyumlu**” olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2022). FUR-2023’te de bu derecelendirme muhafaza edilmiştir (FUR, 2023).

Tavsiye-24: Tüzel Kişilerin Şeffaflığı ve İntifa Hakkı

MER-2019’da Türkiye’ye yönelik eleştiriler etkili ve caydırıcı yaptırımların olmaması, her türlü tüzel kişiyle ilgili PA/TF risklerinin kapsamlı bir değerlendirmesinin olmaması, hamiline yazılı hisse senetlerinin PA/TF açısından kötüye kullanılmasını önleyecek mekanizmanın endişeleri tam olarak gidermemesi ve alınan bağışın niteliğini izlemeye yönelik özel bir mekanizmanın bulunmaması olarak sıralanmıştır. Bu bağlamda T-24 “**Kısmen Uyumlu**” olarak derecelendirilmiştir (MER, 2019).

MER-2019 sonrasında Türkiye düzenlemeye giderek 6102 sayılı kanunda 7262 sayılı kanunla değişiklik yaparak, hamiline yazılı hisse senetlerinin PA/TF açısından kötüye kullanılmasını önleyecek bir mekanizma geliştirmiştir. Bu değişikliklere göre tüzel kişiler, hamiline yazılı hisse senetlerinin ihraç ve devrine ilişkin uygun bir kayıt tutmaları halinde hamiline yazılı hisse senedi ihraç edebilecektir. Hamiline yazılı hisse senetleri, nama yazılı hisse senetlerine dönüştürülemeyecektir. Hamiline yazılı hisse senetlerinin devri Merkezi Kayıt Kuruluşu nezdinde kayıt altına alınmamışsa hamiline yazılı hisse senedi sahibi haklarını kullanamayacaktır. Ayrıca Türkiye, yaptırımlara ilişkin TTK’da değişiklik yapmıştır. Ancak yaptırımın esas miktarı çok düşük olduğundan caydırıcı sayılmaz. Ayrıca Türkiye, intifa hakkı bilgisi taleplerine yanıt olarak diğer ülkelerden alınan yardımların kalitesinin izlenmesi konusunda da bazı iyileştirmeler yapmıştır. Ancak, her türlü tüzel kişiyle ilgili PA/TF risklerinin kapsamlı bir değerlendirmesinin yapılmaması ve caydırıcı yaptırımların bulunmaması, gerçek faydalancı bilgilerinin doğru ve güncel olması ve bunların zamanında belirlenmesi ve bunların niteliğinin izlenmesine ilişkin endişeler gibi orta düzeyde eksiklikler devam etmektedir. Bu nedenle Türkiye’nin ilerleme kaydettiği ancak T-24 “**Kısmen Uyumlu**” olarak derecelendirmeye devam edilmiştir (FUR, 2021).

FUR-2021’den bu yana, Türkiye’de PA/TF mücadele yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi nedeniyle tüzel veya gerçek kişilere uygulanan yaptırımlarda ılımlı bir artış eğilimi görülmektedir. Ancak, özellikle tüzel kişilere yönelik yaptırımların taban tutarı çok düşük kalmaktadır ve bu nedenle caydırıcılıktan uzaktır. Türkiye, MER-2019’da tespit edilen eksikliklerin çoğunu büyük ölçüde gidermiş olup küçük çaplı eksiklikler kalmıştır. Bu temelde, T-24 “**Büyük Ölçüde Uyumlu**” olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2022). Bu derecelendirme, caydırıcı yaptırımların olmaması gerekçesiyle 2023 takip raporunda da muhafaza edilmiştir (FUR, 2023).

Tavsiye-25: Yasal Düzenlemelerin Şeffaflığı ve İntifa Hakkı

Türkiye, Tröslere Uygulanacak Kanunlar ve Tanınmasına İlişkin Lahey Sözleşmesine taraf değildir. Türkiye’de bu düzenlemelere göre faaliyet yürüten bir tröst bulunmamakla birlikte Türkiye’de varlık gösteren bir kişinin, başka bir ülkenin kanunlarına göre yönetilen tröslere hizmet vermesi durumunda, Türkiye’nin T-25 kapsamındaki yükümlülüklerine uyması gerekir. Temel eksiklikler arasında uzman yönetim kurulu heyetinin doğru ve güncel bilgileri muhafaza etmesine yönelik özel yükümlülüklerin bulunmaması; yönetim kurullarının, başka bir yararlanıcı adına faaliyet gösterme durumlarını açıklamama yükümlülüğü dışında, görevlerini yerine getirmemelerinden yasal olarak sorumlu olmamaları ve sınırlı yaptırımlara çarptırılmaları sayılabilir. Bu nedenle T-25 “**Kısmen Uyumlu**” olarak derecelendirilmiştir (MER, 2019). FUR-2021’de mevcut derecelendirme korunmuştur (FUR, 2021).

FUR-2022’de, Türkiye’nin MER-2019’da tespit edilen eksikliklerin çoğunu büyük ölçüde gidermiş olduğu ancak küçük eksiklikler kaldığı raporlanmış ve “**Büyük Ölçüde Uyumlu**” olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2022).

FUR-2023’te ise PA/TF mücadele yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi durumunda uygulanan yaptırımların hala caydırıcı olmadığı, profesyonel yönetim kurulunun yetkili makamlara zamanında bilgi sağlama konusunda doğrudan bir yükümlülüğün olmadığı gerekçe gösterilerek T-25 “**Büyük Ölçüde Uyumlu**” olarak derecelendirilmeye devam edilmiştir (FUR, 2023).

Tavsiye-26. Finans Kurumlarının Düzenlenme ve Denetlenmesi:

MER-2019’da döviz bürolarının intifa hakkı sahipleri için uygunluk yükümlülüğünün bulunmadığı, finansal kuruluşların risk profili değerlendirilmelerinin periyodik olarak gözden geçirilmediği, kurum içi ve kurum dışı PA/TF denetiminin sıklık ve yoğunluğunun risk bazlı yapılmadığı raporlanmıştır. Buradan hareketle, T-26 “**Kısmen Uyumlu**” olarak değerlendirilmiştir (MER, 2019). FUR-2021 ve 2022’de “**Kısmen Uyumlu**” derecelendirmesi korunmuştur (FUR, 2021, 2022).

FUR-2023’te ise finansal kuruluşların PA/TF müdahale yükümlülüklerini farklı kurumlar aracılığıyla düzenlemekte ve denetlemekte olduğu, lisanslamaya ilişkin yasal çerçevenin, paravan bankaların kurulmasını veya faaliyet göstermesini engellemekte olduğu, denetleyici otoritelerin suçlu kimselerin ve ortaklarının finans kurumlarında önemli veya kontrol sahibi bir hisseye veya bir yönetim fonksiyonuna sahip olmalarını önlemekte olduğu, bunun 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Önlenmesi Hakkında Kanun’da sayılan suçları da kapsayacak şekilde genişletildiği olumlu gelişmeler olarak rapor edilirken risk temelli denetimin aksadığı ve risk odaklı borç denetimini uygulamaya koymak için çerçeve düzenlemenin yapıldığı ve sorunun büyük ölçüde çözüme kavuştuğu vurgulanarak T-26, “**Tam Uyumlu**” olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2023).

Tavsiye-28: Diğer Finans Kurumları, İşletmeler ve Uzman Kimselerin Düzenlenme ve Denetlenmesi

MER-2019’da avukatların PA/TF mücadele çerçevesi kapsamında yer almaması, suçlu kimselerin profesyonel olarak akredite olmalarını, önemli veya kontrol sahibi bir hisseye sahip olmalarını veya bu hisselerin intifa hakkı sahibi olmalarını engelleyecek önlemlerin bulunmaması, banka dışı finans kuruluşu ve işletmelere yönelik PA/TF yükümlülüklerine uyulmamasına ilişkin yaptırımların dar kapsamlı olması, banka dışı finans kuruluşu ve işletmelerin denetiminin riske duyarlı olmaması belirtilmiştir. Buradan hareketle T-28 “**Kısmen Uyumlu**” olarak değerlendirilmiştir (MER, 2019). FUR-2021 ve 2022’de “**Kısmen Uyumlu**” derecelendirmesi korunmuştur (FUR, 2021, 2022).

FUR-2023’te ise 5549 sayılı kanununda yapılan değişiklikle avukatlar da para aklamayla mücadele konusunda yükümlü kılınmışlar, parasal yaptırımlar caydırıcı rakamlara çıkarılmış, zaman aşımı süresi beş yıldan sekiz yıla çıkarılmıştır. Türkiye, belirtilen eksikliklerin çoğunu gidermiştir. Uygunluk ve uygun gereklilikler, suçluların ortaklarının profesyonel olarak akredite olmalarını veya bir DNFBP’de önemli veya kontrol sahibi bir hisseye sahip olmalarını (veya gerçek faydalanıcı olmalarını) kapsamadığından ve yaptırımlarda küçük bir eksiklik mevcuttur. Bu nedenle T-28, “**Büyük Ölçüde Uyumlu**” olarak yeniden derecelendirilmiştir. (FUR, 2023).

Tavsiye-35: Yaptırımlar

MER-2019’da, yaptırımlardan avukatların muaf tutulması, finans kurumları ve Banka dışı finans kuruluşu ve işletmelere yönelik mali yaptırımların ve STK'lara yönelik hukuki yaptırımların orantılı veya caydırıcı olmaması, zamanaşımının, idari para cezası uygulama olanağını, yükümlülüğün ihlal edildiği tarihten itibaren beş yıl ile sınırlandırması eksiklik olarak sıralanmış ve T-35 “**Kısmen Uyumlu**” olarak derecelendirilmiştir (MER, 2019).

FUR-2021’de ise 2019’da sayılan eksikliklerin çoğunun 7262 sayılı kanunla giderildiği raporlanmıştır. Avukatlar PA/TF mücadele çerçevesine dahil edilmiş, mali yaptırımların ihlali durumunda uygulanacak para cezası tutarları artırılmış, STK'lara uygulanabilecek yaptırımların düzeyi artırılmış, PA/TF mücadele gerekliliklerinin ihlali durumunda finansal kurumlara ve diğer işletmelere uygulanabilecek parasal yaptırımlar artırılmış, orantılı ve caydırıcı hal almıştır. Bu nedenle, T-35 “**Büyük Ölçüde Uyumlu**” olarak yeniden derecelendirilmiştir (FUR, 2021). 2022 takip raporunda da bu derecelendirme korunmuştur (FUR, 2022).

FUR-2023’te her ne kadar 5yıldan 8 yıla çıkarılmış olsa da zamanaşımının, idari para cezası uygulama yetkisini kısıtladığı vurgulanmış ve “**Büyük Ölçüde Uyumlu**” derecelendirmesi sürdürülmüştür (FUR, 2023).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye'nin bugüne kadar FATF'nin gri listesine girmiş en büyük ekonomidir. Bu durum, borsa, devlet iç borçlanma senetleri, repo işlemlerini içeren sıcak para akışı ve doğrudan yabancı yatırımlarında büyük negatif etkileri de beraberinde getirmiş; ihracat ve ithalat portföyü çeşitli ve yüksek olan şirketlerin yatırımlarla ve ek yükümlülüklerle karşılaşması sonucu, pazar paylarının daralmasına sebep olmuştur.

Türkiye'nin gri listeye dahil edildiği süreçte FATF'nin Türkiye değerlendirmelerine bakıldığında, TF ile mücadeleye dönük BMGK kararlarını hayata geçirmede gerekli hassasiyeti göstermediği, ulusal düzenlemelerde eksiklikler olduğu değerlendirilmesiyle 2019'da 6. Tavsiye için **“Kısmi Uyumlu”** derecelendirmesi yapılmış ve Türkiye'nin aldığı tedbirlerle derecelendirmede iyileştirmeye gidilmiş ve **“Büyük Ölçüde Uyumlu”**ya dönüştürülmüştür.

Nükleer silahların yayılmasını önlemeye dönük mali yatırımlar açısından ise özellikle İran'a yönelik yatırımlar konusunda BMGK'nin 1718 Sayılı Kararını hayata geçirme hususunda ciddi eksiklikler olduğu ileri sürülerek, 7. Tavsiye için 2019'da **“Tamamen Uyumsuz”** olarak belirlenen derecelendirme, 7262 sayılı kanunun yürürlüğe sokulması ve kurumsal yapılanma sonucunda 2021'de **“Büyük Ölçüde Uyumlu”**ya dönüştürülmüş ve sonraki yıllarda da son durum korunmuştur.

2019'da kar amacı gütmeyen örgütlerin PA/TF ile mücadele bağlamında denetlenmelerine ilişkin 8. Tavsiye kapsamında Türkiye'nin STK sektörüne yönelik denetimlerinin yetersiz olduğu vurgulanmıştır. Bu yetersizliğin özellikle IŞİD tarafından istismara açık olduğu dile getirilmiş ve **“Kısmen Uyumlu”** olarak derecelendirilmiştir. Türkiye'nin 5253 ve 2860 sayılı kanunlarda yaptığı değişikliklerle, bu endişeleri gidermeye yönelik attığı adım, risk bazlı bir denetim öngörmediği için yetersiz görülmüş ve 2021 ve 2022'de derecelendirmesinde bir değişiklik yaşanmamıştır. Müteakiben Türkiye, 7262 sayılı kanunu revize ederek STK'ları risk bazlı denetlemeye başlamıştır. Bunun yanında STK'ların 7 bin TL ve üzeri girdi/çıktılarını kamu otoritesine bildirmesi yükümlülüğü getirilmiştir. İlaveyen, STK'larla birlikte çalışma ve STK'lara rehberlik sağlama uygulaması hayata geçirilmiş ve 8. Tavsiye, 2023 yılında **“Büyük Ölçüde Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiştir.

FATF'nin düşük derecelendirdiği alanlardan bir diğeri ise kamusal nüfuz sahibi vatandaş veya yabancıların PA/TF bağlamında denetimleri hususudur. Türkiye sözleşmeden kaynaklı yükümlülüklerini yerine getirmediği, yabancı veya yerli nüfuz sahibi kimselere yönelik spesifik bir düzenleme yapmadığı gerekçesiyle 2019'da 12. Tavsiye'den **“Tamamen Uyumsuz”** olarak derecelendirilmiştir. 21 Sayılı MASAK Tebliği ile Türkiye uyum sorununu gidermiş ve 2023'te **“Tam Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiştir.

Yeni teknolojiler PA/TF amaçlı kullanımın önlenmesini içeren 15. Tavsiye'ye Türkiye'nin uyum derecesi 2019'da **“Büyük Ölçüde Uyumlu”** iken yeni teknoloji gereklilikleri ile ilgili eksiklikleri gidermek için herhangi bir adım atmaması, sanal para alanında PA/TF önlemeye yönelik bir önlem almaması ve süreç içerisinde tespit ettiği risklere ilişkin bilgi vermemesi gerekçeleriyle 2021'de **“Tamamen Uyumsuz”**a düşürülmüştür. 2023'e kadar geçen süreçte Türkiye Kripto Varlık Hizmet Sağlayıcılarına belirli yükümlülükler getirerek uyum derecesini **“Kısmen Uyumlu”**ya yükseltmiştir.

İç kontrollerin sağlanması ile yurt dışı şube ve bağlı ortaklıkların denetim ve kontrollerine ilişkin 18. Tavsiye, olağandışı işlem ve faaliyetlere ilişkin prosedürlerde açıklık olmadığı gerekçesiyle 2019'da **“Kısmen Uyumlu”** olarak derecelendirilmiştir. Müteakip dönemde Türkiye 5549 ve 7262 sayılı kanunlarda değişikliğe giderek kurumlar arasında müşteri bilgi paylaşımını zorunlu kılmış ancak iç denetim ve yetkili otoritelerin bilgilendirilmesi hususundaki eksiklikler nedeniyle **“Büyük Ölçüde Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiştir. 2023 yılında PA/TF önlemlerinin düzgün bir şekilde uygulanmasına izin vermemesi durumunda mali grupların ek önlemler uygulamasına ve ülke denetim otoritelerini bilgilendirmesine yönelik özel bir yükümlülük bulunmadığı gerekçesiyle **“Kısmen Uyumlu”**ya düşürülmüştür.

Banka dışı finans kuruluşları, işletmeler ve uzman kişi ve kuruluşların denetimlerine yönelik düzenlemenin olmaması, avukatların müşteri durum tespiti yükümlülüğü taşınamaması, bu tür gerçek ve tüzel kişilerin yeni teknolojileri kapsayan hükümlere uymalarına yönelik bir düzenleme olmaması gerekçesiyle 22. Tavsiye 2019'da **“Kısmen Uyumlu”** olarak derecelendirilmiştir (MER, 2019). 7262 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle, Türkiye'nin PA/TF mücadele çerçevesi artık avukatları da kapsam içine almıştır.

Ancak, diğer finansal kurum ve işletmelerin, PA/TF risklerinin daha yüksek olduğu durumlarda gelişmiş durum tespiti için risk temelli bir yaklaşım benimsemeleri yükümlülüğü hala yoktur. Türkiye'nin kaydettiği ilerleme izlenmekle birlikte, 2021’de **“Kısmen Uyumlu”** derecelendirmesine devam edilmiştir. 2022’de bu derece korunmuş; 2023’te eksikliklerin giderildiği belirtilerek Türkiye’nin notu **“Büyük Ölçüde Uyumlu”**ya yükseltmiştir.

Banka dışı finans kuruluşları, işletmeler ve uzman kişi ve kuruluşların denetimine ilişkin diğer önlemleri içeren 23. Tavsiye, 2019’da **“Kısmen Uyumlu”** olarak değerlendirilmiş, 2021’de bu derece muhafaza edilmiş, tüm eksiklikleri giderdiği belirtilerek notu 2022’de **“Tam Uyumlu”**ya yükseltilmiş ve 2023’te de devam etmiştir.

Tüzel kişilerin şeffaflığı ve intifa hakkı bağlamında caydırıcı yaptırımların olmaması, PA/TF risklerine yönelik kapsamlı bir değerlendirmenin olmaması nedeniyle, 2019’da 24. Tavsiye **“Kısmen Uyumlu”** olarak derecelendirilmiştir. 7262 sayılı yasayla hamiline çeklerin ticaretine ilişkin düzenlemeye gidilmiş ancak, kapsamlı risk değerlendirmesi eksik kalmıştır. Bu nedenle Türkiye **“Kısmen Uyumlu”** olarak derecelendirmeye devam edilmiştir. Müteakiben yaptırımlarda ılımlı bir artış eğilimi görülmüş ancak caydırıcı olamamışlardır. Eksiklikler büyük ölçüde giderildiği halde küçük çaplı eksiklikler kalmış **“Büyük Ölçüde Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiştir. Bu derecelendirme, 2023’te de muhafaza edilmiştir.

Lahey Sözleşmesine taraf olmayan Türkiye’nin yasal düzenlemelerin şeffaflığı ve intifa hakkı açısından 25. Tavsiye’ye uyum düzeyi 2019’da **“Kısmen Uyumlu”** olarak derecelendirilmiştir. Tespit edilen eksiklikleri büyük ölçüde giderdiği belirtilerek 2022’de **“Büyük Ölçüde Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiştir. Yaptırımların hala caydırıcı olmadığı ve yetkili organların bilgi sağlamam yükümlülüğünün olmaması gerekçeleriyle **“Büyük Ölçüde Uyumlu”** derecelendirmesine 2023’te de devam edilmiştir.

Finans kurumlarının düzenlenme ve denetlenmesi bakımından Türkiye, denetimleri periyodik ve risk bazlı yapmadığı için 26. Tavsiye bakımından 2019’da **“Kısmen Uyumlu”** olarak derecelendirilmiştir. 2021 ve 2022’de bu derece korunmuştur. 2023 tüm kriterleri yerine getiren Türkiye **“Tam Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiştir.

Diğer finans kurumları, işletmeler ve uzman kimselerin düzenlenme ve denetlenmesi açısından Türkiye’nin avukatları PA/TF mücadele kapsamına almaması ve suçluların yasal iş dünyasına girişlerinin engellenmesine dönük tedbirlerin yetersiz olması, bu tür kuruluşların PA/TF mücadele yükümlülüklerine uymamanın dar kapsamlı yaptırıma tabi olması ve riske duyarlı denetim mekanizmasının olmaması gerekçeleriyle 28. Tavsiye 2019’da **“Kısmen Uyumlu”** olarak derecelendirilmiştir. 2021 ve 2022’de bu derece korunmuş; 2023’te 5549 sayılı kanunla yapılan değişikliklerle yükümlülükler büyük oranda sağlanmış ve 28. Tavsiye **“Büyük Ölçüde Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiştir.

Türkiye PA/TF mücadele yaptırımlarından avukatları muaf tutması, finans kurumları ve banka dışı finans kuruluşu ve işletmelere yönelik mali yaptırımların ve STK'lara yönelik hukuki yaptırımların orantılı veya caydırıcı olmaması, zamanaşımının beş yıllı sınırlandırılması gerekçeleriyle 35. Tavsiye için 2019’da **“Kısmen Uyumlu”** olarak derecelendirilmiştir. 7262 sayılı kanunla getirilen değişikliklerle bu eksiklikler giderilmiş ve 2021’de Türkiye **“Büyük Ölçüde Uyumlu”** olarak yeniden derecelendirilmiş ve 2022 ve 2023’te de bu derece korunmuştur.

FATF’nin bu derecelendirmeleri doğrultusunda, Türkiye’nin 2021’de alındığı gri listeden çıkma mücadelesi vermekte olduğu söylenebilir. Türkiye’nin gri listeden bir an önce çıkabilmesi adına FATF tarafından belirlenen tavsiye kararlarının ve kendisinin hazırladığı iyileştirme programlarının bir an önce hayata geçirilmesi gerekir. MASAK’ın yetki çerçevesinin genişletilmesi, denetim için finans kaynağı artışına gidilmesi, STK’ların denetimlerine ilişkin MASAK, Devlet Denetleme Kurulu gibi kurumların yetkilerinin artırılması, bankacılık, değerli taş ve maden, döviz bürosu ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar üzerindeki kontrollerin artırılması FATF standartlarını yakalamanın yanında Türkiye’nin ekonomik istikrara kavuşabilmesi, hükümetin ekonomi ve para politikalarını sağlıklı biçimde belirleyebilmesi için de elzemdir.

KAYNAKÇA

- Alldrige, P. (2003). Money Laundering Law: Forfeiture, Confiscation, Civil Recovery, *Criminal Laundering and Taxation of the Proceeds of Crime*, Oxford-Portland: Hart Publishing, 2(6): 31-42.
- AML UAE (2023). *The Complete eBook on Layering in Money Laundering*. AML UAE. <https://amluae.com/wp-content/uploads/2023/11/The-Complete-eBook-on-Layering-in-Money-Laundering.pdf>. Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- ADB (2003). *Manual on Countering Money Laundering and the Financing of Terrorism*. Asian Development Bank. <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/27932/countering-money-laundering.pdf>. Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- Araujo, R. A. (2010). An Evolutionary Game Theory Approach to Combat Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*, 13(1): 70-78.
- Arslan, M. (2020). *Küreselleřme Organize Suç İstikrar*, Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Arslan, M. (2021). *Sınıraşan Organize Suç ve Terörizm*, Ankara: Sonçağ Yayınevi.
- Baity, W. (2000). Banking on Secrecy-The Price for Unfettered Secrecy and Confidentiality in The Face of International Organised and Economic Crime. *Journal of Financial Crime*, 8(1): 83-86. Doi: <https://doi.org/10.1108/eb025968>
- Baker, R. ve Dawson, B. (2003). *Dirty Money and Its Global Effects*. *International Policy Report*, Center for International Policy.
- BBC (2021). *Türkiye Gri Listede: OECD'ye Bağlı Mali Eylem Görev Gücü (FATF). Türkiye'yi İzlemeye Aldı*. BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-59001937>. Erişim Tarihi: 27.11.2023.
- Boorman, J. ve Ingves, S. (2001). *Financial System Abuse, Financial Crime and Money Laundering-Background Paper, February 12, 2001*. International Monetary Fund., <https://www.imf.org/external/np/ml/2001/eng/021201.pdf>. Erişim Tarihi: 24.11.2023.
- Bosworth-Davies, R. (2007). Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*, 10(2): 189-208. Doi: <http://dx.doi.org/10.1108/13685200710746893>.
- Buchanan, B. (2004). Money Laundering-A Global Obstacle. *Research in International Business and Finance*, 18(1): 115-127. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2004.02.001>.
- CFI (2023). *Hawala-What It is, History, Why It's Preferred*. Corporate Finance Institute. <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/wealth-management/hawala>. Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- Chelliah, J. ve Prasad, A. (2016). South Pacific Transnational Money Laundering Typologies. *Journal of Money Laundering Control*, 20(1): 00-00. Doi: <https://doi.org/10.1108/JMLC-11-2016-0045>
- Çelik, K., Koçaęra, S. I., Güler, K. (2000). *Kara para Aklama Tanımı Aşamaları Yöntemleri ve İlgili Uluslararası Çalışmalar*. Ankara: Masak Yayın No: 1.
- Davis, I., Hirst, C. ve Mariani, B. (2001). Organised Crime, Corruption and Illicit Arms Trafficking in an Enlarged EU. <https://globalinitiative.net/analysis/organised-crime-corruption-and-illicit-arms-trafficking-in-an-enlarged-eu/>, Erişim Tarihi: 11.12.2023.
- Drage, J. (1992). *Countering Money Laundering*, Bank of England Quarterly Bulletin.
- ECML (2021). *Smurf-based Anti-Money Laundering in Time-Evolving Transaction Networks*, https://2021.ecmlpkdd.org/wp-content/uploads/2021/07/sub_269_1.pdf. Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- Errico, L. ve Musalem, A. (1999). *Offshore Banking: An Analysis of Micro-and Prudential Issues - WP/99/05*. International Monetary Fund. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/1999/wp9905.pdf>. Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- EU (2017). *Offshore Activities and Money Laundering: Recent Findings and Challenges*. European Parliament.

- [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/595371/IPOL_STU\(2017\)595371_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/595371/IPOL_STU(2017)595371_EN.pdf). Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- EUROPOL (2023). *Money Laundering, Europol*. Europol. <https://www.europol.europa.eu/crime-areas/economic-crime/money-laundering>. Erişim Tarihi: 25.11.2023.
- FATF (2023a). *Countries - "Black and grey" lists*. FATF. <https://www.fatf-gafi.org/en/countries/black-and-grey-lists.html>. Erişim Tarihi: 27.11.2023.
- FATF (2023b.). *Türkiye*. FATF. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/fur/T%C3%BCrkiye-Follow-Up-Report-2023.pdf.coredownload.pdf>. Erişim Tarihi: 27.11.2023.
- FATF-GAFI (2021). *Jurisdictions under Increased Monitoring-October 2021*, <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-october-2021.html>
- FATF-GAFI (2022a). *Jurisdictions under Increased Monitoring -June 2022*, <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-june-2022.html#turkey>
- FATF-GAFI (2022b). *Jurisdictions under Increased Monitoring -21 October 2022*, <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-october-2022.html>
- FATF-GAFI (2023a). *Jurisdictions under Increased Monitoring-24 February 2023*, <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-february-2023.html>, Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- FATF-GAFI (2023b). *Jurisdictions under Increased Monitoring-23 June 2023*, <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-june-2023.html>, Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- FATF-GAFI (2023c). *Jurisdictions under Increased Monitoring-23 October 2023*. <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Increased-monitoring-october-2023.html>, Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- FUR (2021). *Anti-Money Laundering and Counter-Terrorist Financing Measures-Turkey 1st Enhanced Follow-up Report & Technical Compliance Re-Rating*, FATF, Paris, <http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/fur-turkey-2021.html>, Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- FUR (2022). *Anti-Money Laundering and Counter-Terrorist Financing Measures-Turkey 2nd Enhanced Follow-up Report*, FATF, Paris <http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/fur-turkey-2022.html>, Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- FUR (2023). *Anti-Money Laundering and Counter-Terrorist Financing Measures-Türkiye, 3rd Enhanced Follow-up Report*, FATF, Paris <https://www.fatf-gafi.org/content/fatf-gafi/en/publications/Mutualevaluations/turkiye-fur-2023.htm>, Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- FinCEN (2006). *The Role of Domestic Shell Companies in Financial Crime and Money Laundering: Limited Liability Companies*. https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/LLCAssessment_FINAL.pdf. Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (S. İrvan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Hayes, B. (2012). *Counter-Terrorism Policy Laundering and The FATF*, Hague.
- He, P. (2010). A Typological Study on Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*. 13(1): 15-32. Doi: <http://dx.doi.org/10.1108/13685201011010182>.
- HMB (2023). *Ulusal Risk Değerlendirmesi (Özet)*. Hazine ve Maliye Bakanlığı, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2023/08/URD.pdf>. Erişim Tarihi: 27.11.2023.
- Leong, A. (2007). *Disruption of International Organised Crime: An Analysis of Legal and Non-legal Strategies*, London: Ashgate.

- MASAK (2023). *Aklamanın Aşamaları-Mali Suçları Araştırma Kurulu*.
<https://masak.hmb.gov.tr/aklamanin-asamaları>. Erişim Tarihi: 25.11.2023.
- MER (2019). Mutual-Evaluation-Report-Turkey-2019,<https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfgeneral/Outcomes-plenary-october-2019.html>
- Mohammad, S. J. ve Tahtamouni, A. (2022). Preventing Money Laundering During the Placement Stage: The Jordanian Commercial Banks Case. *Int. J. Public Law and Policy*, 8(1): 37-53. Doi: 10.1504/IJPLAP.2022.10043599
- Murray, K. (2016). In the Shadow of the Dark Twin-Proving Criminality in Money Laundering Cases. *Journal of Money Laundering Control*, 19(4): 00-00. Doi: 10.1108/JMLC-02-2016-0009.
- Nair, S. V. M. (2007). Factors Affecting Money Laundering: Lesson for Developing Countries. *Journal of Money Laundering Control*, 10(3): 352-366. Doi: <http://dx.doi.org/10.1108/13685200710763506>.
- Nurhadiyanto, L. (2020). The Identification of Money Laundering on Drug Trafficking. *Asia Pacific Fraud Journal*, 5(1): 68-74. Doi: [10.21532/apfjournal.v5i1.137](https://doi.org/10.21532/apfjournal.v5i1.137)
- Odeh, I. (2010). *Anti-money Laundering*, Pittsburgh.
- OECD (2009). *Money Laundering Awareness Handbook for Tax Examiners and Tax Auditors*. OECD. <https://www.oecd.org/ctp/crime/money-laundering-awareness-handbook-for-tax-examiners-and-tax-auditors.pdf>. Erişim Tarihi: 26.11.2023.
- OJP (1980). *A Report of the Study of the Pizza And Cheese Industry*. Office of Justice Programs. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/70579NCJRS.pdf>. Erişim Tarihi: 26.11.2023, from
- Öcal, O. (2021). Düzensiz Göçün Karanlık Yüzü: Göçmen Kaçakçılığı. *Kapadokya Akademik Bakış*, 5(1): 41-65.
- Özsoylu, A.F. (1999). *Yeraltı Ekonomisi*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Platt, S. (2015). *Criminal Capital*. UK: Palgrave Macmillan .
- Quirk, P. (1996). *Macroeconomic implications of money laundering*, IMF Working Paper 96/66, International Monetary Fund, Washington, DC, 27-28.
- Reuter, P. ve Truman, E. M. (2004). Money Laundering: Methods and Markets, *Chasing Dirty Money*, Institute for International Economics, https://www.piie.com/publications/chapters_preview/381/3iie3705.pdf. Erişim Tarihi: 11.12.2023.
- Rider, B. A. K. (1996). *Taking Money Launderers to The Cleaners: Part 1*, P.C.B.
- Rider, B.A.K. (2006). *The Price of Laundering Dirty Money*, Private Paper, Jesus College, Cambridge: University of Cambridge.
- Ridley, Nicholas Gilmour Nick, (2015). Everyday Vulnerabilities-Money Laundering Through Cash Intensive Businesses. *Journal of Money Laundering Control*, 18(3): 293-303. <http://dx.doi.org/10.1108/JMLC-06-2014-0019>
- Rosenbaum, D. (1974). *An Explanation: How Money That Financed Watergate Was Raised and Distributed*, The New York Times, <https://www.nytimes.com/1974/05/17/archives/an-explanation-how-money-that-financed-watergate-was-raised-and.html>. Erişim Tarihi: 25.11.2023.
- Rusanov, G. ve Pudovochkin, Y. (2021). Money Laundering in The Modern Crime System. *Journal of Money Laundering*, 24(4): 860-868. Doi: <https://doi.org/10.1108/JMLC-08-2020-0085>.
- Schneider, F. ve Windischbauer, A. U. (2008). Money Laundering: Some Facts. *European Journal of Law and Economy*, 26: 387-404. Doi: 10.1007/s10657-008-9070-x.
- Schott, P.A. (2006). *Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism*, 2nd ed., World Bank/IMF, Washington, DC.
- Sherman, T. (1993). International Efforts to Combat Money Laundering, in MacQueen H.L. (Ed.). *Money Laundering*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Simser, J. (2013). Money Laundering: Emerging Threats and Trends. *Journal of Money Laundering Control*, 16(1): 41-54. Doi: DOI 10.1108/13685201311286841.

- Stessens, G. (2004). *Money Laundering. A new International Law Enforcement Model*, Cambridge.
- Tai, C. H. ve Kan, T. J. (2019). Identifying Money Laundering Accounts. *International Conference on System Science and Engineering (ICSEE)*: 379-383.
- Teichmann, F. M. J. (2017). Twelve Methods of Money Laundering. *Journal of Money Laundering Control*, 20(2): Doi: <http://dx.doi.org/10.1108/JMLC-05-2016-0018>.
- UNODC (2023). Countering Terrorism Financing is in Focus of the UNODC Training-Course for Tajik Authorities, <https://www.unodc.org/centralasia/en/news/countering-terrorism-financing-is-in-focus-of-the-unodc-training-course-for-tajik-Authorities.html#:~:text=Terrorist%20financing%20is%20the%20raising,acts%2C%20terrorists%20or%20terrorist%20organisations>. Erişim Tarihi: 16.11.2023.
- Üney, İ. (2009). *Avrupa Konseyinin Organize Suçlara Karşı Uluslararası Alanda İşbirliği Girişimleri ve Çalışmaları*, http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/37/web/makaleler/Ibrahim_UNEY.htm, Erişim Tarihi: 21.01.2009.